

Katariina Venttola ja Krista Haapala

SEKSUAALIKASVATUS RAUMAN VARHAISKASVATUKSESSA

Sosiaalialan koulutusohjelma

2015

SEKSUAALIKASVATUS RAUMAN VARHAISKASVATUKSESSA

Venttola, Katariina
Haapala, Krista
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Marraskuu 2015
Ohjaaja: Alvajärvi, Ari
Sivumäärä: 59
Liitteitä: 1

Asiasanat: seksuaalikasvatus, lapsen seksuaalisuus, seksuaaliterveys, varhaiskasvatus

---

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia seksuaalikasvatusta Rauman varhaiskasvatuksessa ja kerätä tietoa siitä, miten seksuaalikasvatus näkyy lastentarhanopettajien käytännön työssä Rauman kaupungin päiväkodeissa. Käytimme opinnäytetyömme pohjana WHO:n asettamia seksuaalikasvatuksen standardeja ja THL:n julkaisemaa seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaa.

Olemme toteuttaneet työssämme pienimuotoisen sähköisen kyselyn Rauman kaupungin päiväkotien lastentarhanopettajille seksuaalikasvatuksen osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Kyselyn avulla pystyimme tekemään johtopäätöksiä siitä, miten paljon raumalaiset lastentarhanopettajat ovat työssään panostaneet lasten seksuaalikasvatukseen ja kuinka paljon he siitä tietävät. Kartoitimme myös Rauman kaupungin yleisen varhaiskasvatussuunnitelman, jotta selviäisi onko siihen sisällytetty seksuaalikasvatusta.

Sähköisen kyselymme tavoitteena oli myös selvittää ovatko raumalaiset lastentarhanopettajat keskustelleet lasten kanssa muun muassa sukupuolirooleista, eri kehonosista, oman kehon oikeuksista ja siitä, mistä vauvat tulevat. Halusimme tietää myös opetetaanko lapsille hyödyllisiä turvataitoja ja kokevatko lastentarhanopettajat omaavansa riittävät valmiudet edellä mainittujen asioiden käsittelyyn päiväkodin arjessa.

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä käytimme kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Kyselymme tulokset havainnollistettiin selkeisiin diagrammi taulukoihin. Opinnäytetyömme tulokset osoittivat, että raumalaiset lastentarhanopettajat eivät olleet käsitelleet seksuaalikasvatukseen liittyviä aiheita käytännön työssään kovinkaan paljon. Suurin osa koki kuitenkin omaavansa tarvittavat valmiudet kyseenomaisten aiheiden käsittelemiseen.

Sexual upbringing in Rauma's daycare

Venttola, Katariina

Haapala, Krista

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

November 2015

Supervisor: Alvajärvi, Ari

Number of pages: 59

Appendices: 1

Keywords: sexual upbringing, child's sexuality, sexual health, early education

---

The purpose of our thesis work was to study sexual upbringing in Rauma's early education and to collect information about how the sexual upbringing is appearing in kindergarten teacher's practical work in Rauma's kindergarten's. We used standards set by the WHO for sexual upbringing as a base for the thesis work, as well as sexuality and reproductively health action plan published by THL.

In our thesis work we have executed a smallish digital survey in Rauma's kindergarten's teachers about sexual upbringing's part in early education. With the help of the survey we were able to make conclusions about how much kindergarten teachers in Rauma have invested on children's sexual upbringing and how much they actually know about it. We also mapped the Rauma's general early upbringing plan to figure out if there was included any sexual upbringing in it.

The purpose of our electric survey was to find out, if kindergarten teachers in Rauma had been discussing with the children about gender roles, different body parts, rights to your own body and where the babies come from, amongs other things. We wanted to know are the children being educated with the useful protection skills and do the kindergarten teacher's experience that they have necessary capacities and skills to handle the previously mentioned issues in the kindergartens everyday life.

We used quantative research method in our thesis work. The results of our survey were demonstrated in clear diagrams. The results of our thesis work demonstrate that kindergarten teacher in Rauma had not dealt with topics of sexual upbringing very much in their practical work. Most of the people that participated on the survey however felt that they possess the needed abilities to deal with the mentioned topics.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	LASTEN SEKSUAALITERVEYS JA SEKSUAALIOIKEUDET.....	7
2.1	Lapsuuden seksuaaliterveys.....	7
2.2	Seksuaalioikeudet	8
3	KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ.....	11
3.1	Sukupuoli-identiteetti.....	11
3.2	Sukupuoliroolit	12
3.3	Omaan kehoon tutustuminen	14
3.4	Turvataidot.....	14
4	SEKSUAALIKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	15
4.1	Seksuaalisuus	15
4.2	Lapsen seksuaalinen kehitys	17
4.3	Lapsen seksuaalisen kehittymisen vaiheet.....	18
4.3.1	Lapsen seksuaalisuus ensimmäisen elinvuoden aikana.....	18
4.3.2	1-3 -vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitys	19
4.3.3	3-6 –vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitys.....	21
4.4	Edistä, ehkäise, vaikuta – seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020	23
4.5.1	Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus WHO:n mukaan:	25
4.6	Mitä seksuaalikasvatus on?.....	25
4.7	Kuka kasvattaa?	26
4.7.1	Seksuaalikasvattajan oma seksuaalisuus ja Lumme-malli	26
4.8	Miksi seksuaalikasvatusta tulisi antaa varhaiskasvatuksessa?.....	27
4.9	Miten puhua ja suhtautua?	28
4.10	Seksuaalikasvatuksen työmenetelmät.....	30
4.11	Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma	32
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	33
5.1	Tausta ja tarkoitus	33
5.2	Tavoite ja tutkimuskysymykset	35
6	KYSELYN TOTEUTUS.....	36
6.1	Tutkimusmentelmä	36
6.2	Kyselyn kohderyhmä ja aineiston keruu.....	36
6.3	Kyselyn tulosten analysointi	37
6.3.1	Sukupuoliroolit	37

6.3.2 Kehonosat	38
6.3.3 Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Useasti" tarkenna mitä kehonosia?	39
6.3.4 Oman kehon oikeudet	40
6.3.5 Turvataidot	40
6.3.6 Lisääntyminen	41
6.3.7 Tunteet	42
6.3.8 Perhemuodot	43
6.3.9 Tiedot ja taidot.....	44
6.3.10 Työmenetelmät.....	45
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
7.1 Sukupuoliroolit	47
7.2 Kehonosat	47
7.3 Kehonosista lasten kanssa usein keskustelevat.....	48
7.4 Oman kehon oikeudet	48
7.5 Turvataidot	49
7.6 Lisääntyminen.....	50
7.7 Tunteet	51
7.8 Erilaiset perhemuodot	52
7.9 Omat valmiudet.....	52
7.10 Työmenetelmät	53
8 POHDINTA.....	54
9 LÄHTEET	57
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Päädyimme tarkastelemaan opinnäytetyössämme seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksessa, koska aihe on tällä hetkellä hyvin ajankohtainen ja se herättää paljon keskustelua, niin vanhempien kuin varhaiskasvattajienkin näkökulmasta. Otimme opinnäytetyön alkuvaiheessa yhteyttä Rauman varhaiskasvatusjohtajaan ja esittelimme lyhyesti aiheemme sekä tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet. Varhaiskasvatusjohtaja piti aiheemme hyvin mielenkiintoisena, joten keskitimme tutkimuksemme Rauman Kaupungin päiväkoteihin. Opinnäytetyömme tarkoituksena on käsitellä laajasti mitä seksuaalikasvatus tarkoittaa varhaiskasvatuksessa ja miten sitä voi toteuttaa lapsen kehitystä kunnioittaen ja miksi seksuaalikasvatusta tulisi opettaa päiväkodissa.

Tutkimusmenetelmänä käytimme kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Kyselyn toteutimme sähköisenä kyselylomakkeena. Kyselymme vastaajina toimivat Rauman kaupungin päiväkodeissa työskentelevät lastentarhanopettajat sekä lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavat sosionomit. Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää kuinka hyvin Rauman kaupungin lastentarhanopettajat ohjaavat ja tukevat lapsen seksuaalista kasvua ja kehitystä käytännön työssään, esimerkiksi, käsittelemällä sukupuolirooleja ja niiden eroja, kehontuntemusta ja turvataitoja, sekä tunnetaitoja. Tutkimuksen lisäksi kartoitimme myös Rauman kaupungin yleisen varhaiskasvatussuunnitelman, koska halusimme selvittää onko siihen sisällytetty seksuaalikasvatusta.

Opinnäytetyömme pohjana käytimme WHO:n asettamia seksuaalikasvatuksen standardeja ja THL:n julkaisemaa seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaa. Opinnäytetyömme muodostuu teoria osiosta, tutkimuksesta ja loppupohdinnasta. Toivomme, että työmme herättäisi alan ammattilaiset tiedostamaan, kuinka tärkeä osa-alue seksuaalikasvatus on osana lastentarhanopettajan päivittäistä työtä.

2 LASTEN SEKSUAALITERVEYS JA SEKSUAALIOIKEUDET

2.1 Lapsuuden seksuaaliterveys

Seksuaaliterveys tarkoittaa ihmisen kykyä huolehtia ja nauttia itsestään. Tämä on yksin ihmisen hyvinvoinnin tärkeistä osa-alueista. Seksuaaliterveys käsittää ihmisen kyvyn kokea läheisyyden tuottamaa nautintoa sekä valmiutta parisuhteeseen ja mahdolliseen vanhemmuuteen. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 6.)

Lapsuudessa seksuaaliterveyteen kuuluu seksuaalisen minäkuvan luominen ja kehitys, sukupuolielimiin tutustuminen ja niiden ymmärtäminen yhtenä kehonosana sekä sukupuolielämän mieltäminen osana tavallista elämää. Lapsuuden kokemukset muodostavat perustan ihmisen seksuaalisuudelle. Lapsuus on ihmisen elämänkaaressa ikään kuin harjoitusvaihe, jolloin opetellaan toisten ihmisten lähestymistä, ihmissuhteita sekä sitä, miten voidaan saavuttaa läheisyyttä, hellyyttä ja hoivaa. Vuorovaikutus on välttämätöntä ihmisen jokaisen elämänkaaren vaiheessa. Lapsen seksuaalisuuden tukemisen kannalta on hyväksi ymmärtää seksuaalisuuden yhteys ihmiseksi kasvamisen ja yhteiskunnassa selviytymisen kanssa.

Lapsi alkaa rakentaa kuva itsestään heti synnyttyään omien kokemustensa kautta. Positiivinen omakuva rakentuu monista eri tekijästä. Vauvan ihokontaktissa oleminen, iloiset äänet ja sylissä pitäminen edesauttavat positiivisen kuvan syntymisessä. Sen sijaan kehoon kohdistuva väkivalta ja syrjintä voivat tuhota positiivisen minäkuvan kokonaan. Tämä voi pahimmillaan johtaa itsetuhoisiin ajatuksiin ja toimiin myöhemmin elämässä.

Lapsen itsenäistymisvaiheessa noin neljä – vuotiaasta alkaen seksuaalisuus on osana vahvasti. Se toimii suunnannäyttäjänä oman perheen vaikutuksen alta oman ikäisten pariin. Samanikäisten ystävien läsnäolo on tärkeää ja helpottaa erilaisten seksuaalisten kehitysvaiheiden kanssa, koska nämä vaiheet ovat hyvin erilaisia eri-ikäisillä. Kun lapsi pystyy jakamaan kokemansa seksuaaliset tunteet, kuten ihastumisen, hänen tuntemansa muutokset tuntuvat luonnollisilta eivätkä aiheuta ongelmia.

Seksuaalisuuden merkityksen sisäistäminen alkaa jo hyvin aikaisessa vaiheessa. Mikäli lapsen seksuaaliseen kiinnostukseen suhtaudutaan hyvin kielteisesti, lapselle muodostuu negatiivinen kuva omista seksuaalisista tunteistaan ja hän saattaa liittää niihin pelkoa. Tämä voi johtaa myöhemmin ristiriitaisiin tunteisiin, koska ihminen tiedostaa seksuaalisuutensa mutta se ei omakohtaisesti koettuna tunnu mitään.

Parhain kasvuympäristö lapsen seksuaaliterveyden kannalta on sellainen, missä voidaan avoimesti puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Sitä ei pidetä ahdistavana vaan luonnollisena asiana, joka kuuluu jokapäiväiseen elämään. (Kontula & Lottes 2000, 251–255.)

Suomessa lasten seksuaaliterveyspalveluista vastaavat muun muassa lastenneuvolat, lastenpsykiatriset yksiköt, perheneuvolat sekä monet erilaiset järjestöt. Seksuaaliterveys on monien indikaattoreiden mukaan yksi maailman parhaimpia. Korkea ammattitaito ja laadukas kunnallinen terveydenhuolto, ovat taanneet asiakkaille hyvän palveluverkoston. Tilanne on kuitenkin alkanut mennä huonompaan suuntaan säästöjen myötä. Päihteiden käyttö ja syrjäytyminen koskettaa jo myös lapsia. Media ja Internet tuovat helposti esimerkiksi pornografian jokaisen saataville. (Kontula & Lottes 2000, 265–267.) Pornografia ja väkivalta ovat molemmat vaarallisia lapselle, koska niissä näytetään vain yksipuolista ja äärimmilleen tehostettua toimintaa ja tekoja. Ne antavat hyvin suppean ja negatiivisen kuvan elämän vahvuuksista ja voimavaroista. Lapsi ei välttämättä ymmärrä, että esimerkiksi pornografia on vain fiktiota eikä perustu todellisuuteen. (Cacciatore 2007, 55.) Kasvatustyö ja perinteiset perhekeskeiset arvot ovat kokeneet inflaation. Kaikki nämä tekijät heikentävät mahdollisuuksia turvalliseen lapsuuteen ja kasvuun sekä normaaliin seksuaalisuuteen. (Kontula & Lottes 2000, 265–267.)

2.2 Seksuaalioikeudet

Jokaisen lapsen oikeus on saada kehittyä omaa tahtia, kenenkään muun siihen puuttumatta. Tämä on yksi tärkeimmistä lasta koskevista seksuaalisista oikeuksista. Aikuisen velvollisuus on suojella lasta, erityisesti kaikilta loukkaustoilta ja kannettava vastuunsa kaikissa tilanteissa, ettei lasten seksuaalisia oikeuksia päästä rikkomaan.

Aikuisen tulee tukea ja suojata lapsen kehitystä ja kasvua. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tehdään tutuksi seksuaalisuuden moninaisuus. Kaikenlaista seksuaalista häirintää ja syrjintää on ehkäistävä ja estettävä kaikin mahdollisin keinoin. Jokaisella on oikeus seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja tasa-arvoon. Itsemääräämisoikeus käsittää oikeudet itsestä nauttimiseen, rauhassa ja tasa-arvoisesti kehittymiseen. Lapsella on oikeus myös kehittyä hetero-, bi- tai homoseksuaalisuuteen ilman syylistämistä muiden taholta. Itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös oikeus elää pelkäämättä seksuaalista hyväksikäyttöä. Jokaisen ihmisen on saatava itse päättää siitä, ryhtyykö johonkin seksuaaliseen toimintaan. Lasta ei tule missään tapauksessa painostaa seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa.

Jokaisella lapsella on oikeus tasapainoisiin vanhempiin. Tämä tarkoittaa sitä, että on aikuisen velvollisuus hoitaa omaa mielenterveyttään ja mahdollista parisuhdettaan siten, että he pärjäävät ja jaksavat vanhempina. Se on yksi oleellisimpia vanhemmuuden vaatimuksia lasten hyväksi. Vanhemmat itse näyttävät mallia lapsilleen kypsästä aikuisuudesta ja toimivasta parisuhteesta, näin ollen lapsi osaa toivoa ja tavoitella sellaista myös itselleen aikuisena. Yksin lastaan kasvattava vanhempi pystyy yhtälailla näyttämään esimerkkiä tasapainoisesta ja turvallisesta aikuisena elämisestä. Nykyisin turhan moni lapsi joutuu kasvamaan aikuiseksi liian varhain ja rakentaa itselleen täysin omavaraista persoonallisuutta, koska häneltä puuttuu vanhempi, johon voisi luottaa tai turvautua.

Lapsella on oikeus saada riittävästi virikkeitä, iloa, vaatimuksia ja ikätasolleen sopivaa tietoa mielen ja kehon rakennukseen. Fyysisellä puolella tämä merkitsee kattavaa ja terveellistä ravintoa sekä liikuntaa ja psyykkisellä puolella aitoa läsnäoloa ja rakkautta. Seksuaalisuuden kannalta tämä merkitsee tietoa omasta koskemattomuudesta, itsemääräämisoikeudesta, itsetyydytyksen luvallisuudesta sekä toisten ihmisten rajojen kunnioittamisesta ja huomioimisesta. Tämän lisäksi on hyvin tärkeää, että lapsi saa välillä myös vetäytyä ja olla kaikessa rauhassa omien ajatustensa kanssa.

Lapsen oikeus olisi saada pysyvyyttä elämäänsä. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät hänen elämässään olevat ihmiset vaihtuisi koko ajan eikä tarvitsisi muuttaa paikasta toiseen useasti. Pysyvyys lapsen elämässä antavat raamit lapselle tutustua rauhassa itseensä. Se tarjoaa myös perustan kohti omaa elämää ja luo uskoa siihen, että pärjää myös

suuremmissa haasteissa. Jos lapsella ei ole mitään missä olla kunnolla kiinni, on hyvin vaikeaa itsenäistyä ja irtaantua.

Lapselle on hyvin tärkeää kokea olevansa toivottu ja arvokas perheessään. Joukkoon kuuluminen arvostettuna kasvattaa omanarvontuntua, jota nykyisin yleistynyt kiusaaminen ja yksinäisyys omassa perheessä syövät pahasti. Yksinhuoltajaperheissä on hyvin tärkeää, ettei toisesta vanhemmasta puhuta pahaa lapsen kuullen eikä anneta mahdollisen katkeruuden vääristää lapsen minäkuva. Hän on kuitenkin molempien vanhempiensa lapsi.

Lapsen oikeus on saada turvallinen koti missä kasvaa. Jos lapsi joutuu alati pelkäämään kotonaan, hän ei pysty kasvamaan luontevasti läheisyyttä sietäväksi ja nauttivaksi aikuiseksi. On selvää, etteivät kaikki lapset voi saada perhettä, jossa on sekä äiti että isä. Lapsella olisi silti hyvä olla kumpaakin sukupuolta olevia läheisiä aikuisia elämässään. Jokaisella lapsella on oikeus oman iän mukaiseen kasvuympäristöön. Tämä tarkoittaa sitä, että leikki-ikäistä lasta ei pakoteta olemaan vain vauvamaaisessa tai aikuismaisessa ympäristössä. Pienen lapsen tulee saada mahdollisuus tutkia omaa ja toisten kehoa esimerkiksi lääkärileikeissään ja pohtia muiden samanikäisten kesken. On hyvä, kun ympärillä on paljon muita, jotka ovat täysin samassa tilanteessa ja vaiheessa. Yleensä vain samanikäisiä lapsia naurattavat jotkut tietyt vitsit. (Cacciatore 2007, 320–329.)

”Jokaisella lapsella on oikeus:

1. saada iänmukaista tietoa ja kysymyksiinsä oikeita vastauksia
2. tulla suojatuksi seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja loukkauksilta
3. saada yksityisyyttä ja omaa rauhaa leikkiä iänmukaisia leikkejä ja tutkia omaa kehoa
4. saada lämpimiä, turvallisia ja pysyviä ihmissuhteita
5. olla omanlainen, yksilöllinen, erilainen kuin kukaan muu tai vanhempien unelmat
6. saada arvostusta omalle sukupuolelleen
7. saada arvostusta omalle vapaasti ilmaistulle seksuaalisen identiteetin etsinnälle

8. elää lapsiystävällisessä, pornosta vapaassa ympäristössä
9. saada viettää aikaa ikätovereiden kanssa, jotta voi leikkiä, tutkia, oppia, kokea erilaisuutta ja samanlaisuutta ja oppia sosiaalisia taitoja
10. saada ikään ja yksilölliseen tarpeeseen sopivia seksuaaliterveydenpalveluja
11. turvalliseen, riittävään huoltoon, hoivaan ja vanhemmuuteen”

(Cacciatore 2007, 321.)

3 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

3.1 Sukupuoli-identiteetti

Lapselle on välttämätöntä olla jotakin ja tietää kuka on, sekä tuntea itsekunnioitusta. Identiteetti tarkoittaa, että pystyy kuvailemaan itseään; tällainen minä olen. Identiteetti on myös omien tunteiden ja tekojen lähtökohta. Identiteetin perusta luodaan lapsuudessa, mutta se kehittyy uudelleen ja uudelleen koko elämän ajan. (Aigner & Centerwall 1999, 116–123.)

Sukupuoli-identiteetti on perusta henkilökohtaiselle sukupuoliroolille. Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa lapsella sitä, että ymmärtää oman sukupuolen arvon ja laadun. Tästä syystä on tärkeää, että lapsen sukupuoli-identiteettiä vahvistetaan heti alussa, jotta lapsi saa kunnioitusta ja itseisarvoa. (Aigner & Centerwall 1999, 107.) Sukupuoli-identiteetin perusta kehittyy ja muodostuu lapsen havainnoista, jotka koskevat tyttöjen ja poikien fyysisiä eroja. Käsitys omasta sukupuoli-identiteetistä alkaa noin kahden vuoden iässä, silloin tulevat selvemmiksi myös sukupuoliset erot ja roolit. Sukupuoli-identiteettiä ei yhdistetä vain fyysisiin sukupuolieroihin, vaan lapsi saattaa tarkastella miesten ja naisten ominaisuuksien, tekojen ja suhtautumistapojen eroja. (Aigner & Centerwall 1999, 116–123.)

Molemmat osapuolet, sekä tytöt että pojat tarvitsevat tukea ja hyväksymistä sukupuoli-identiteetilleen. On hyvä että lapsen sukupuolta arvostetaan ja sen ainutlaatuisuutta korostetaan, mutta se ei saa tapahtua vähättelemällä vastakkaista sukupuolta.

(Aigner & Centerwall 1999, 31.) Lapsen sukupuolen ja persoonallisuuden hyväksymättömyys kalvaa lapsen minäkuvaa ja vaikeuttaa sukupuoli-identiteetin syntyä. Tällöin lapselle saattaa syntyä vahva tunne, että hänen pitäisi olla erilainen, ennen kuin hänet hyväksytään. Erilaiseksi tulemisen keinoja ei lapsella kuitenkaan ole, joten siksi lapsi voi kokea itsensä riittämättömäksi sukupuolensa edustajana. (Kinnunen 2001, 32.)

Lapsen identiteettiä on hyvä vahvistaa ajoittain samaa sukupuolta olevien ryhmässä, mutta poikien ja tyttöjen maailmoja ei saa eriyttää liian kauas toisistaan, koska he oppivat erilaista viestintää toisiltaan koko kehityksen ajan (Cacciatore 2006, 210).

3.2 Sukupuoliroolit

Kaikki lapset haluavat tietää seksuaalisuudesta ja ovat uteliaita sekä omasta että vastakkaisesta sukupuolesta. Lapsi oppii vähitellen erottamaan itsensä yksilönä, ja kun näin tapahtuu, on lapsi läheisesti yhteydessä tunteeseen omasta kehosta. (Aigner & Centerwall 1999, 41.) Lapsilla on tietopohjaista mielenkiintoa omaa sukupuolisuutta ja ruumiinsa erilaisuutta kohtaan, kun he vertailevat itseään eri sukupuolta oleviin. Lapset ovat kiinnostuneita seksuaalisuudesta samoin kuin kaikista muistakin uusista asioista. (Kinnunen 2001, 53).

Lapsi keksii päiväkotiyössä sukupuolielimet ja niiden erot, sekä kiinnostuu toisen ihmisen ruumiista. Tällä ikäkaudella lapsi luo ensimmäisiä sukupuolisesti värittyneitä ihmissuhteita ja siksi monet tutkijat pitävät kyseistä ikäluokkaa erityisen tärkeänä sukupuolivietin muotoutumisen kannalta. Lapset selittävät monet arkiset asiat miehisyydellä tai naiseudella. Tytöt saattavat pohtia, että heiltä puuttuu jokin mitä pojilla on, kun he eivät voi esimerkiksi pissiä seisten. Samalla lailla pojat taas voivat ihmetellä miksi he eivät voi kantaa lasta vatsassaan. Tytöt ja pojat vertaavat itseään toisiinsa, jotta he pystyvät muodostamaan käsityksen omasta itsestään. On tärkeä muistaa että lapsen keho on omanarvontunteen ja itsetunnon lähtökohta ja siksi näitä asioita on korostettava ja vahvistettava lapselle. (Mäenpää & Siimes 1995, 56–57.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että sekä pojat että tytöt arvostavat omaa sukupuolta enemmän kuin vastakkaisista sukupuolista. Useimmiten lapset liioittelevat roolejaan,

mikä johtuu lapsen tarpeesta lisätä eroavaisuuksia, jotta pystytään muodostamaan selkeämpi käsitys todellisuudesta. Roolien liioittelu voi olla myös keino vahvistaa sukupuoli-identiteettiä. (Aigner & Centerwall 1999, 41.)

On helppo käsittää, että erot miesten ja naisten seksuaalisessa itsetunnossa perustuvat lapsuuteen. Pienten lasten kokemus omasta itsestä on useimmiten fyysinen eli lapsi on yhtä kuin oma kehonsa. (Mäenpää & Siimes 1995, 56–57.) Myös vanhemmilla ja vanhempien parisuhteella on tärkeä rooli lastensa seksuaalisuuden kehityksessä (Mäenpää & Siimes 1995, 57).

Lapsen sukupuoli tulee ottaa huomioon silloin, kun arvioidaan hänen kasvuaan ja kehitystään. Pojan kehitys mieheksi ja tytön kehitys naiseksi alkaa jo lapsuudesta. Jo aikojen alusta asti tyttöjä on rohkaistu passiiviseen rooliin, ja poikia taas enemmän aktiivisempaan rooliin. Useimmiten pikkutyöt tykkäävät muodostaa keskinäisiä pikkupiirejä, kun poikien tyyli on taas enemmän suurempaa ja aggressiivisempaa. Leikin laadun merkityksessä on todettu olevan sukupuolellisia eroja ja se on erittäin tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Nykypäivänä on tapana tasa-arvoistaa lapsia ja heidän leikkejään sukupuolesta riippumatta. Tällaisella toiminnalla ei kuitenkaan välttämättä tueta lapsen kehittymistä naiseksi tai mieheksi ja juuri tästä syystä lapsia ei tulisi kohdella sukupuolettomina olentoina. Tärkeintä on, että lapselle sallitaan erilaiset asiat ja heitä tuetaan kokeilemaan uusia asioita. (Mäenpää & Siimes 1995, 56–57.) Lapselle on hyvä opettaa, että erilaiset ihmiset tekevät maailmasta mielenkiintoisen. Tosimies voi olla sairaanhoitaja ja tosinainen jalkapalloilija. Lapsen on lisäksi tärkeä tietää, että sukupuolijako ei ole ehdottoman kaksijakoinen, on olemassa miehiä ja naisia ja kaikkea siltä väliltä. (Cacciatore 2006, 209–210.)

Lapset työستävät sukupuoliroolia keskenään vahvasti. Useimmiten aikuiset johdattelevat lasta sellaiseen leikkiin, mikä on sopivaa tytölle tai pojalle. Näin ei kuitenkaan saisi olla, koska sekä tytöissä että pojissa taitoja ja tarpeita kumpaankin suuntaan. Elleivät aikuiset väljennä asenteita, voivat nämä sosiaaliset sukupuolen käyttäytymistä rajoittavat ja ohjaavat säännöt muuttua ankariksi. (Cacciatore 2006, 210.) Lapset tarvitsevat erityisesti tasa-arvokasvatusta eli erilaisuuden arvostamista. Tasa-arvokasvatus on kautta linjan tärkeää, koska poikien ja tyttöjen kiinnostuksen kohteita ei saisi arvottaa eri tavoin. Lapsille on hyvä ohjata ryhmäleikkejä, joissa kaikki

pääsevät mukaan ja saavat onnistumisen, hyväksymisen ja yhteenkuulumisen kokemuksia. Lapsien omia ikätasoisia seksuaalisia leikkejä, kuten halaamista ja suukottelua, ei pidä tuomita pahoiksi. (Cacciatore 2006, 210–211.)

3.3 Omaan kehoon tutustuminen

Lapsuuden seksuaalisuus on sisäistä ja ulkoista ihmettelyä, uteliaisuutta, omaan kehoon tutustumista, tietojen keräämistä, läheisyyden opettelua sekä turvan, huolenpidon, lohdun ja mielihyvän kokemuksia. Lapsen oman kehon tutkiskelulle tulee asettaa rajat hellästi ja ystävällisesti, tätä ei paheksuta tai tukahduteta. Lapselle on hyvä opettaa, että omia sukupuolielimiä saa tutkia, mutta se tulee tehdä omassa rauhassa. Lapselle tulee myös opettaa miten omasta kehosta voi itse ottaa vastuuta, esimerkiksi sen puhtaudesta, hyvinvoinnista ja hoidosta. (Cacciatore 2006, 205, 223.) Lapselle tulee puhua myönteisesti ja hyväksyvästi ihmiskehon jokaisesta osasta, sen toiminnasta ja huolen pitämisestä sekä hygieniasta, tällöin myös lapsi itse pystyy kokemaan kehonsa myönteisenä (Väestöliiton [www-sivut](http://www.vesteliiton.fi) 2015).

Lapselle tulee opettaa seksuaaliset oikeudet, esimerkiksi oman ja toisten kehon koskemattomuus ja kunnioitus. Lapset ovat valmiita ymmärtämään seksuaalisuuteen liittyviä asioita, kun aikuiset puhuvat niistä luontevasti ja asiallisesti. Lapsille tarkoitetut kuvakirjat mm. ihmiskehosta voivat antaa tukea keskusteluihin. (Cacciatore 2006, 223.)

3.4 Turvataidot

On erittäin tärkeää, että lapsi oppii mitä tarkoittaa yksityisyys, intymiteetti ja sopivuussäännöt. Lapsi tarvitsee oikeat sanat kehon kaikille osille ja lapsen tulee tietää, että oman kehon yksityisiin paikkoihin ei saa kukaan koskea ilman lapsen lupaa, ei edes äiti, isä, lääkäri, opettaja tai kaveri. Myöskään sukupuolielimiin ei saa työntää mitään sisälle. Jos lapsi joutuu tällaiseen tilanteeseen, tulee lapselle opettaa, että hänen tulee heti sanoa selkeästi ”ei” ja lähteä pois, sekä kertoa heti asiasta turvalliselle aikuiselle. Näitä turvallisia aikuisia olisi hyvä myös nimetä lapselle. (Cacciatore 2006, 223.)

4 SEKSUAALIKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on arvokas, aina läsnä oleva osa ihmisen terveyttä ja hyvinvointia. Seksuaalisuus on henkilökohtainen ja hyvin yksityinen asia. Se on näkymätön, salaperäinen sisäinen rikkaus, täynnä tarpeita, mahdollisuuksia, tunteita, toiveita ja pelkoja (Cacciatore 2007, 75.)

Seksuaalikasvatusta tarkastellessa on hyvä käydä läpi seksuaalisuuden eri osa-alueita. Seksuaalisuus käsitteenä on hyvin laaja. Siihen kuuluvat ihmisen seksuaalinen kehitys, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli identiteetti, sukupuoli identiteetti roolit sekä suvun jatkaminen. Ihminen voi ilmaista omaa seksuaalisuuttaan muun muassa omilla arvoissaan, asenne kysymyksissä sekä suhteessaan muihin ja itseensä. Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä läpi koko elämän. Kaikki ihmiset ovat seksuaalisia, jokainen omalla tavallaan. Ihmiskeho, seksuaali-identiteetti sekä minäkuva muuttuvat läpi elämän. Isoimpia kehon muutokset ovat muun muassa murrosiässä, naisen raskauden aikana sekä silloin, jos ihmiskeho sairastuu vakavasti. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 10.)

Opinnäytetyömme aihe käsittelee varhaiskasvatusikäisiä lapsia, jonka vuoksi keskitymme tässäkin käsittelemään erityisesti lapsen seksuaalisuutta. Lapsi on hyvin utelias ympäristöään kohtaan ja tutkii kaikkea näkemäänsä. Pieni vauva tutkii esineitä esimerkiksi laittamalla ne suuhunsa ja tunnustelemalla niitä. Lapsi kokee kaiken ympäristöstään aisteillaan. Hän oppii ottamalla mallia muista ja kokeilee erilaisia asioita.

Seksuaalisuudesta puhuttaessa aikuisen vastuulla on luoda mahdollisimman avoin ja rento ilmapiiri. Vanhemmat voivat kertoa lapselle kehoon ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista sopivan ajankohdan tullen. Tällöin lapsen on myös helppo tuoda esille omia mahdollisia pelkojaan ja saada lohtua vanhemmiltaan. Kun vanhemmat keskustelevat ja kertovat avoimesti lapselleen asioista, lapsen ei tarvitse hakea tietoa muualta eikä uskoa muiden ikäistensä usein liioittelemia ja ehkä virheellisiäkin juttuja.

(Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 19.) Lapselle puhuttaessa tulee käyttää mahdollisimman yksinkertaista ja selkeää kieltä. Lapselle ei tule kertoa yksityiskohdaisesti kuvailuja aikuisten seksistä ja seksuaalisuudesta. (Väestöliiton www – sivut 2015.) Vanhemmille lapsen seksuaalisuus saattaa olla hämmentävä aihe, jota he voivat yrittää kontrolloida kieltämällä ja ohjaamalla (Kontula 2009, 252).

Aikuisen tulee suojata lasta ikäkauteen kuulumattomilta seksuaalisilta virikkeiltä. Mikäli näin ei tapahdu lapsen luontainen seksuaalinen kasvu ja kiinnostuksen rytmi saattaa häiriintyä pahastikin. Tämä saattaa tulla ilmi esimerkiksi lapsen piirustuksista, jota sisältävät paljon alastomia ihmisiä tai lapsen puhe sisältää paljon erilaisia seksisanoja. Lapsi saattaa leikeissään paljastella omia seksuaalisia kehonosiaan tai pakottaa muita lapsia seksuaalisiin leikkeihinsä. Tällaiseen käytökseen on tietenkin puututtava, koska muuten lapsi saattaa vetää mukaansa toisiakin lapsia. Aikuinen voi kehottaa esimerkiksi alastomia ihmisiä piirtävälle lapselle, piirtämään vaatteet ihmisten ylle. Sukupuolielimen paljastelu kielletään ja kerrotaan lapselle, ettei se ole hyvää käytöstä. Seksisanon puhumiseen voidaan huomauttaa, että se on lapsille sopimattonta puhetta, jota ei tule käyttää. (Kinnunen 2001, 55-56.) Seksuaalisuudesta puhuminen lapsen kanssa voi käsittää moniakin asioita. Yleisimmin se koostuu juttelemisestä pojan ja tytön kehosta sekä kasvamisesta ja kehittymisestä. Siihen voi liittyä myös elämänsä eri vaiheista kertominen sekä eri tunnetilojen käsitteleminen. Asioista olisi hyvä puhua aina niiden omilla nimillä. Sanon tulisi tulla aikuisen suusta luontevasti, näin lapsi myös oppii sanat luontevina ja normaaleina kehon osina. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 56.) Lapsen kanssa voi käyttää apuna myös kuvia kirjoja, jotka helpottavat lasta ymmärtämään missä kehon eri paikat sijaitsevat.

Lapsi ei yleensä koe seksuaalisia tunteita, kuten aikuinen tai murrosikäinen. Hänen seksuaalisuutensa hormonaalinen puoli on nukkuvassa lapsuuden vaiheessa. Näin ollen seksuaalieroottinen kiinnostus on lapselle vierasta. (Kinnunen 2001, 52.)

4.2 Lapsen seksuaalinen kehitys

Lapsen seksuaalisuuden kehitys on suurta jo hänen ensimmäisten elinvuosien aikana. Seksuaalinen kehitys liittyy vahvasti lapsen normaaliin kehitykseen eikä näin ollen voi pitää erillisenä muusta kasvusta ja kehityksestä. Seksuaalinen kehitys tapahtuu asteittain jokaisen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen mukana. Näiden kehitysvaiheiden aikana lapsi muuttuu sekä ulkoisesti että sisäisesti. Jokainen vaihe ohjaa seksuaalisuuden alueen vahvistumista ja rakentumista aikuisuutta varten. Jokaisessa vaiheessa lapsi oppii uusia, oman kehitystasonsa mukaisia asioita. Muutokset voivat olla suuriakin. Vanhemmat pystyvät tukemaan lapsensa seksuaalista kehitystä antamalla hänen olla seksuaalinen olento omalla tavallaan. Seksuaalisen kehityksen jokaisessa vaiheessa lapsen tavoitteet, tarpeet ja ilmaisut ovat erilaisia. Lapsen tulisi saada elää rauhassa jokainen noista vaiheista. Vanhempien kannattaa tutustua seksuaalisen kehityksen eri vaiheisiin. Tämä auttaa heitä lapsen ikätasoisien käytöksen tukemisessa ja hyväksymisessä. Kehitys on jatkuvaa ja jatkuu aina vanhuuteen asti. Jokaisen oma seksuaalinen kokemusmaailma sekä siihen suhtautuminen muuttuu. (Cacciatore 2007, 110–116.)

Lapsen normaaliin kehitykseen kuuluu seksuaalinen kasvaminen, johon kuuluu kiinnostus seksuaalisuutta kohtaan sekä seksuaalivivahteisia leikkejä. Nämä ovat yleisiä erityisesti alle kouluikäisillä lapsilla. Oman kehon koskettelu sekä itsetyydytys ovat myös täysin normaalia. Itsensä hyväily ja koskettelu tuovat lapselle luonnillisesti mielihyvää ja saattaa auttaa rauhoittumaan. Lapset leikkivät usein myös niin sanottuja ”lääkäroleikkejä”, joihin sisältyy omien sukupuolielinten näyttäminen toisille lapsille.

Lapsen seksuaalinen käytös saattaa joskus alkaa jostakin perhettä koetelleesta kriisitilanteesta. Tällaisia voi olla esimerkiksi jonkun läheisen kuolema, omien vanhempien ero tai väkivaltatilanteet perheen sisällä. Tällaiset kriisitilanteet herättävät lapsessa ahdistuneisuutta, jota lapsi saattaa purkaa itsensä hyväilyllä ja koskettelulla.

Lapsen kiinnostus seksuaalisuutta kohtaan vaihtelee myös väestön sisällä, eli aivan selkeitä ”käytösnormeja” ei ole. (HUS:sin [www](#) – sivut 2015.)

4.3 Lapsen seksuaalisen kehittymisen vaiheet

4.3.1 Lapsen seksuaalisuus ensimmäisen elinvuoden aikana

Pieni vauva hakee maailmasta tietoa kaikilla aisteillaan ja nauttii kaikesta vuorovaikutuksesta. Vastasyntynyt vauva kokee mielihyvää ihollaan ja suu on pienen lapsen ensimmäinen erogeeninen alue. Vauva pyrkii tunnustelemaan kaikkea kädellä ja suullaan. Vastasyntyneen hoidossa käytetään paljon ihokontaktia, jolloin lapsi rauhoittuu ja nauttii olostaan. Lämmin syli ja keinuttelu usein rauhoittavat levotonta vauvaa.

Lapsi alkaa ensimmäiseksi reagoida toisiin ihmisiin hymyllä. Vauva kokee olevansa rakastettu, kun hän saa ihailua ja on vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. Vauvat saattavat koskettaa satunnaisesti sukuelimiään. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 9.)

Vauvavuoden loppupuolella lapsi nousee yleensä pystyasentoon. Koko maailma näyttäytyy lapselle nyt eri perspektiivistä ja muuttuu erilaiseksi. Tässä vaiheessa lapset yleensä luokittelevat itsensä jompaankumpaan sukupuoleen. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 54–55.)

Vauvaiässä seksuaalisuus on läheisyyden kaipuuta ja tarvetta turvallisiin tunnesuhteisiin sekä kykyä nautintoon. Vauvalla on muutama hänelle todella läheinen ihminen, johon hän erityisesti tavoittelee vuorovaikutusta. Lapselle alkaa kehittyä luottamus turvalliseen maailmaan. (Cacciatore 2007, 123.) Vauva luo alusta lähtien kuvaa omasta kehostaan ja läheisyydestä. Vauvahieronta ja rytmikäs vauvatanssi ovat hyviä keinoja tukea vauvan seksuaaliterveyttä. Kaikenlainen negatiivinen kohtelu ja ilmapiiiri voi johtaa kielteisen minäkuvan kehittymiseen. (Kontula & Lottes 2000, 258.)

Varhaisessa vaiheessa tapahtuva vuorovaikutus luo lapselle perustan terveelle nautintokyvylle. Yhteenkuuluvuuden kokemuksista ihminen voi rakentaa uskallusta läheisyyteen, jolla on merkitystä myöhemmässä seksuaalisessa läheisyydessä. Terve varhainen vuorovaikutus luo perustan terveeseen seksuaaliseen vuorovaikutukseen. En-

simmäisen elinvuoden aikana vauva ei tarvitse niinkään rajoja vaan läheisyyttä, helppää kosketusta ja läsnäoloa. Riemuntäyteiset ja yllätykselliset leikit vahvistavat lapsen positiivista kehonkuvaa ja itsetuntoa. (Cacciatore 2007, 134–139.) Varhaisen kehityksen yksi tärkeimmistä lopputuloksista on se, että lapsi saa tuntea olevansa tärkeä, keskipiste ja itseään rakastava sekä nauttiva olento. Näin tulisi voida tuntea täysillä, ilman häpeän tai fyysisen kurittamisen pelkoa. Tällä tavoin lapsi voi oppia, että on sallittua tuntea iloa, ylpeyttä ja nautintoa itsestään ja myös toisen henkilön rakkaudesta. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2010, 24.)

4.3.2 1-3 -vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitys

Leikki-ikäinen lapsi on utelias ja estottoman avoin. Hän on täynnä iloa. Sosiaalisissa suhteissa lapsi on hyvin innokas ja tulee mielellään ihmisten syliin. Tässä iässä lapsi saattaa jo kysellä kehostaan ja sukupuolestaan. Lapsi oppii sukupuoliroolit sekä niihin sidoksissa olevat arvot. (Cacciatore 2007, 139.) Leikki-ikäisellä lapsella on äärettömästi rakkautta, jota hän jakaa ympärilleen. Hän rakastaa lelujaan, eläimiä ja ihmisiä. Usein lapsella on jokin yksi lelu tai nalle, jota hän rakastaa erityisen paljon. Lapsi rakastaa itseään ja omaa kehoaan. Hän näkee muiden ihmisten tavan osoittaa rakkautta ja saattaa ottaa niistä mallia. Vanhemman rooli on tukea ja kannustaa tätä suurta rakastumisen tunnetta. Lapsen tulee saada se tunne, että hänen tunteensa hyväksytään ja ovat oikeita. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2010, 26–27.) Tunneasioista, kehosta ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista puhuttaessa olisi hyvä käyttää yksinkertaista ja lapsen ymmärtämää kieltä.

Tässä vaiheessa pissa-kakka – asiat alkavat kiinnostaa lasta. Aikuisen tulee suhtautua asiaan asiallisesti ja kertoa lapselle, että alapää – ja vessa-asiat eivät sovi joka paikkaan mutta kuitenkin tehdä selväksi, etteivät nuo sinänsä ole pahoja asioita ja niistä saa olla kiinnostunut. (Cacciatore 2007, 147.) Lapsi tutkii omia sukupuolielimiään ja koskettelee niitä aina kun on ilman vaippaa. Hän kokee mielihyvää sukuelinten koskettelusta. Lapselle pitäisi muodostua käsitys siitä, että oma keho ja sen tuntemukset ovat hyviä ja niitä saa tutkia. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 10.)

Lapsen ollessa tarpeeksi kypsä, häntä voi alkaa opettaa potalle. Asian kanssa ei kannata kiirehtiä, jokainen lapsi oppii kuivaksi ajallaan. Lapsen kuivaksi opettelu on asia, mistä kaikenlainen nöyryytys ja turha tarkkailu on jätettävä pois. Liiallinen kontrolli ja kommentoiminen lapsen kehosta ovat haitaksi. Lasta ei saa milloinkaan nolata vaan antaa hänen onnistua. Tilanne ei saisi olla kiusallinen, kuivaksi opettelu on hieno asia, mistä lapsi saa onnistumisen tunteita. Mikäli lapsi ei saa tehtyä tarpeitaan pottaan, jätetään se toiseen kertaan ja kehutaan lasta sekä kannustetaan uudestaan yrittämiseen. Tällä voidaan välttyä siltä, ettei lapsi tunne häpeää tai surua siitä, ettei mitään tullutkaan pottaan. Kuivaksi opettelu on vahvasti tekemisissä seksuaalisuuteen liittyvien asioiden ja itsemääräämisoikeuden kanssa. Pottaa ei tule sijoittaa keskelle kodin lattiaa, missä kaikki voisivat seurata toimitusta vaan antaa lapselle oma rauha asian suorittamiseen. (Cacciatore 2007, 149–150.)

Leikki-ikäisellä lapsella on suuri tarve saada tietoa. Kysymyksiä tulee paljon ja osa niistä liittyy seksuaalisuuteen ja esimerkiksi lasten tekoon. Lapsen kysymyksiin tulee vastata selkeästi ja yksinkertaisesti. (Cacciatore 2007, 125.) Lapsi ihmettelee erilaisuutta ja oppii jokaisen kehon osan ja merkityksen. Perheen yhteinen saunareissu voi herättää lapsessa monia kysymyksiä, kuten esimerkiksi miksi toisella on pimppi ja toisella pippeli ja miten vauva löytää tiensä äidin mahaan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 14.)

Lapselle on hyvin tärkeää opettaa, että jokaisella ihmisellä on oikeus omaan kehoon ja että jokainen saa itse määrätä kuka häneen saa koskea. Tässä vaiheessa kehon tutkiminen alkaa kiinnostaa, aikuisen ei tarvitse puuttua näihin tutkimusleikkeihin, jos ne sujuvat leikillisesti ja iloisesti. Lapsi saattaa vetäytyä iltaisin peiton alle tutkimaan omaa kehoaan, tämän sallimalla aikuinen tukee lapsen seksuaalisuuden kasvamista. (Cacciatore 2007, 140–150.) Vanhemmat voivat hämmentyä lapsen yhtäkkiä lisääntyneestä kiinnostuksesta omaan kehoonsa. Lapsi saattaa riisua vaatteensa ja näytellä ylpeänä omaa kehoaan esimerkiksi vieraiden tullessa kylään tai päiväkodissa. Pienten lasten vanhempien tulisikin saada tietoa lasten normaalista seksuaalisesta kehityksestä ja keinoja sen tukemiseen. Aiheesta kannattaisi keskustella esimerkiksi päiväkodin henkilökunnan tai oman neuvolahoitajan kanssa. (Cacciatore 2007, 153.)

4.3.3 3-6 –vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitys

Lapsi omaksuu tässä vaiheessa sukupuoliroolien roolimallit. Hän omaksuu niitä kohtaamiltaan aikuisilta sekä kulttuurin ja median välityksellä. Lapset alkavat leikkiä erilaisia roolileikkejä ja saattavat kokeilla vastakkaisen sukupuolenkin roolia. Lapset alkavat pohtia sukupuolten välisiä eroja, etuja ja ominaisuuksia. Lapsi hakeutuu leikeissään monesti omaa sukupuolta olevien kanssa yhteen ja alkaa oppia, mikä on sopivaa poikien kesken ja mikä taas tyttöjen. Opetellaan, miten ollaan poika ja tyttö. Tässä vaiheessa saattaa alkaa muodostua tiettyjä stereotypioita miten tyttöjen ja poikien tulisi toimia. Poikien tulee esimerkiksi pelata sotapelejä ja pelattava jalkapalloa tai muuten hänet saatetaan leimata tyttömäiseksi. Tyttöjen taas odotetaan keimailevan peilin edessä pukeutuneena prinsessaksi ja olla kiinnostuneita ulkonäöstään. Jos näin ei ole, häntä saatetaan alkaa haukkumaan poikatyöksi. Tämänkaltaiset roolimallien omaksumiset ja samanlaisuuden vaatimukset alkavat jo näinkin varhaisessa vaiheessa. (Cacciatore 2007, 150–151.)

Tässä vaiheessa lapsi rakastuu usein hänelle läheisiin aikuisiin eikä yleensä tee eroa sukupolvien tai sukupuolten välille. Lapsi huomaa hänen ympärillä olevien ihmisten parisuhteita ja saattaa itsekin alkaa esimerkiksi leikkiä naimisiinmenoa. Rakkaudentunteet ja naimisiinmenohaaveet kohdistuvat usein omaan isään tai äitiin. Lapsi saattaaakin olla mustasukkainen vanhempiansa välisistä hellyydenosoituksista. On mahdollista, että lapsi rakastuu myös samaa sukupuolta olevaan vanhempaansa ja rakastumisen kohde voi olla myös joku oman perheen ulkopuolelta. Nämä leikki-ikä ihastumiset eivät kuitenkaan kerro vielä mitään tulevaisuuden seksuaalisesta identiteetistä.

Seksuaalikasvatuksen yksi tavoite on osoittaa se, että pienen lapsen tuntema suuri rakkaus on äärettömän hyvä tunne. Hänen tuntemat ihastuksen tunteet ovat hyvin kokonaisvaltaisia ja estottomia, koska lapsella ei ole vielä pettymyksen kokemuksia eikä kyynisyyden tunteita. Aikuiselta hyvä tapa vastata lapsen osoittamiin tunteisiin on kertomalla myös rakastavansa lasta paljon. Tällä tavoin lapsi kokee olevansa tärkeä ja onnekas. Ajan kanssa lapsen ajatus naimisiinmenosta oman vanhemman kanssa alkaa tuntua huonolta idealta ja sen kaltaiset puheet sekä ajatuksen loppuvat itses-

tään. Sukupolvien välinen raja alkaa vahvistua lapselle. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 25–30.)

Monesti noin kolme vuotiaana lasta alkaa pohtia mistä lapset tulevat. Aikuisen kannattaa vastata lapselle totuudenmukaisesti: lapset tulevat äidin vatsasta, kohdusta. Lapsille ei kannata valehdella juttuja vauvoja tuovasta haikarasta. Tässä vaiheessa sukupuolielinten erot ja alastomuus alkavat kiinnostaa. Lapsi huomaa, etteivät kaikki ihmiset olekaan samanlaisia. Toisten lasten sukupuolielinten tutkiminen saattaa olla hyvinkin kiinnostavaa ja lääkäroleikit ovat suosittuja. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 55.)

Lapset alkavat vertailla toinen toisiaan esimerkiksi päiväkodissa tai harrastuksissaan. Saatetaan vertailla pippelien kokoa tai kilpailla siitä, kenen äidillä on suurimmat rinnat. Kaikesta ei välttämättä enää haluta puhua vanhempien kuullen. Seksuaalisuus nousee esille säännöllisin väliajoin. Pojat saattavat esimerkiksi kilpailla siitä kenen pissa lentää pisimmälle ja pyytää tyttöä näyttämään pimppinsä. Joku saattaa tuoda kondomeja päiväkotiin ja jaella niitä kavereilleen. Toinen saattaa hinkata alapäättään tai leikkiä sukupuolielimillään kaikkien nähden. Päiväkodin henkilökunnalla on oltava valmiuksia tämänkaltaisten tilanteiden kohtaamiseen sekä riittävästi taitoa niiden selvittämiseen lasten kehitystä tukevalla tavalla. (Kontula & Lottes 2000, 259.)

Kun lapsi on ylittänyt neljän vuoden iän hän alkaa pikkuhiljaa irrottautua omista vanhemmistaan ja alkaa kokeilla omia kykyjään. Tytöt monesti pukeutuvat hienosti ja koristautuvat koruihin ja pojat ovat sankareita. Näissä omissa kokeiluissaan lapsi tarvitsee ja haluaakin paljon positiivista palautetta ja huomioita. Lapsi kaipaa ihailua ja kehumista. Häntä ei tulisi rangaista siitä, että on oma-aloitteinen vaan pikemmin kehua ja tuoda ilmi se, että hän on juuri hyvä sellaisena kuin on. (Cacciatore 2007, 152.)

4.4 Edistä, ehkäise, vaikuta – seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020

Sosiaali- ja terveysministeriö STM julkaisi keväällä 2014 Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman vuosille 2014–2020. Uudistetun toimintaohjelman pohjana on käytetty vuosien 2007–2011 Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmaa. Uuden toimintaohjelman päivityksen sai tehtäväkseen Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Seksuaali- ja lisääntymisterveysyksikkö (SELI). Lisäksi päivittämiseen osallistuivat useat THL:n sisäiset ja ulkopuoliset asiantuntijat. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 3-12.)

Toimintaohjelma pyrkii edistämään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä vahvistamalla seksuaalikasvatusta niin, että se tavoittaa tasa-arvoisesti kaikenikäiset ihmiset, sekä sisältyy kasvatukseen ja opetukseen. Toiminta-ohjelman yhtenä painopisteenä ovat lapset ja nuoret. Vuosien 2007–2011 toimintaohjelman väliarvioinnin tulevaisuuden haasteeksi nousi esiin seksuaalikasvatuksen sisällyttäminen varhaiskasvatukseen. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 16.)

Lasten kanssa työskentelevien aikuisten tehtävänä toimintaohjelman mukaan on; pohtia omaa seksuaalisuuttaan, arvojaan ja ihmiskäsityksiään. Aikuisen on tärkeä myös tunnistaa ja tiedostaa lapsen kehitystaso, sekä opetella lapsen seksuaalisen kehityksen perustiedot. Toimintaohjelman tavoitteena on, että seksuaalikasvatus tavoittaa tasa-arvoisesti kaikki lapset ja nuoret, myös varhaiskasvatuksessa. Seksuaalikasvatuksen päämääränä varhaiskasvatuksessa on opettaa lapselle henkilökohtaista koskemattomuutta, yksityiselämän suojaa ja itsemääräämisoikeutta. Jotta seksuaalikasvatus tavoittaisi varhaiskasvatuksen piirissä kaikki lapset tasa-arvoisesti, tulisi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ammattihenkilökunnan kirjata seksuaalisen kehityksen tukemisen ja seksuaalisen hyvinvoinnin yhdeksi opetuksen ja kasvatuksen tavoitteeksi varhaiskasvatussuunnitelmaan. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 49–55.)

4.5 WHO:n seksuaalistandardit

Maailman terveysjärjestö WHO on antanut vuonna 2010 suositukset monipuolisesta, hyvästä ja kokonaisvaltaisesta seksuaalikasvatuksesta eri-ikäisille lapsille. Suositus on luotu suuntaviivoiksi mm. opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asian-tuntijoille. Tärkeimpänä seksuaalikasvatuksen tavoitteena voidaan pitää terveen ja tasapainoisen minäkuvan kehittymistä. Tavoitteena erityisesti lasten kohdalla on tukea ja suojella heidän seksuaalista kehitystä. (WHO 2010, 19.)

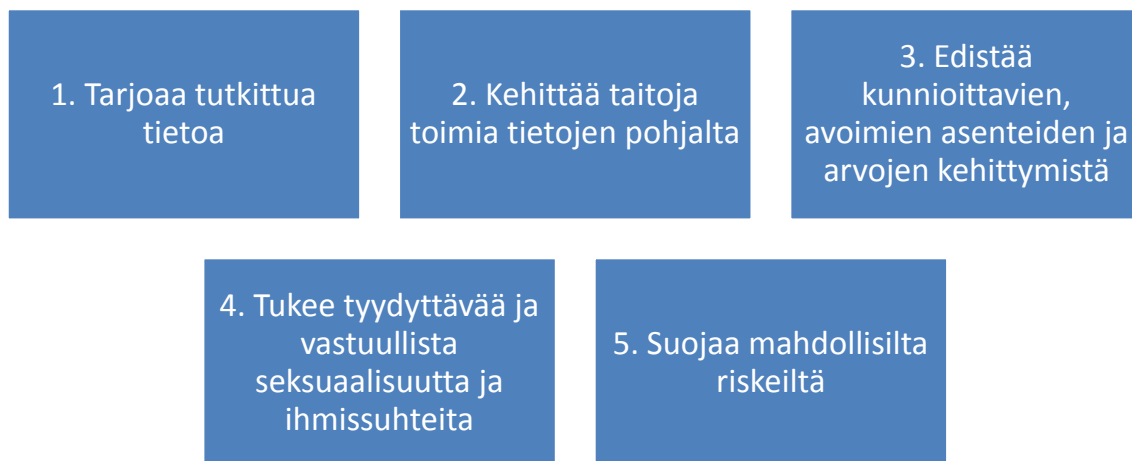
Seksuaalikasvatuksen sisällön suunnittelu, aikataulu ja toteutus tulisi perustua WHO:n standardeihin. Standardien mukaan opetus alkaa jo vastasyntyneestä ja siinä tulee ottaa huomioon lasten osallistaminen, seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus, tilanelähtöisyys ja interaktiivisuus, toiminnan jatkuvuus sekä yhteistyö vanhempien kanssa. Varhaiskasvatusikäisten lasten seksuaalikasvatukseen kuuluu mm. sukupuoliroolien ja sukupuolierojen pohdinta, tykkäämisestä puhuminen ja sopivan seksuaalisanaston oppiminen. 0-3 vuotiaiden painopiste seksuaalikasvatuksen teeman suhteen on löytäminen ja tutkiminen. Lapset kiinnostuvat automaattisesti sukupuolista ja sukupuolirooleista. 0-1 -vuotias lapsi kokee asioita aistiensa kautta ja hänelle kehittyy hyvin varhaisessa vuorovaikutuksen vaiheessa luottamus toisiin ihmisiin. Useimmiten 2-3 vuotiaat taaperoi-ikäiset alkavat tutkia omaa kehoaan ja tällöin on erittäin tärkeää, että lasta ei nolata kyseistä uteliaisuudesta. Säännöt lapsi oppii 4-6 vuotiaana. Lapsen seksuaalikasvatusta tukevat ryhmässä toimiminen ja leikki. (Kle-metti & Raussi-Lehto 2014, 47.)

WHO:n mukaan seksuaalikasvatuksessa kyse on paljon isommasta asiasta kuin tiedosta. Jokaisessa kasvatustilanteessa lapsi oppii tiedon, taidon ja asenteen. Tieto, taito ja asenne rakentavat lapsen ikätasoista elämänhallintaansa ja hyvinvointiaan. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus sisältää kehoon, itsestä huolehtimiseen, minäkuvaa, itsetuntemukseen, tunteisiin, käyttäytymiseen, ihmissuhteisiin ja turvataitoihin liittyviä asioita. Asianmukaisella ja ikätasoisella seksuaalikasvatuksella voidaan vahvistaa lapsen tietoja, taitoja, elämänhallintaa ja itsesuojelua. Seksuaalikasvatuksessa lapselle annetaan ikätasoista, puolueetonta, tieteellisesti paikkansapitävää tietoa seksuaalisuuden kaikista näkökulmista ja heitä autetaan kehittämään taitoja ja tietoa, joiden turvin he voivat toimia. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus auttaa kehittä-

mään vastuullista ja ennakoluulotonta suhtautumistapaa seksuaalisuuteen. (WHO 2010, 3.)

4.5.1 Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus WHO:n mukaan:

Kuvio 1. (WHO 2010, 3.)

4.6 Mitä seksuaalikasvatus on?

Ihmisyiden keskeinen osa on seksuaalisuus ja se näkyy elämän kaikissa vaiheissa. Lapsille kehittyy omaan kehoon ja seksuaalisuuteen liittyviä mielikuvia, arvoja, asenteita ja taitoja vähitellen. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 46.)

Seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan seksuaalisuuden oppimista tiedollisten, tunteisiin liittyvien, sosiaalisten, vuorovaikutukseen liittyvien ja fyysisten näkökohtien avulla (WHO 2010, 19). Seksuaalikasvatus tarjoaa tietoa, taitoa ja myönteisiä asenteita. Kyseessä on selviytymisoppi, jonka tavoitteena on lapsen onnistunut ja arvokas kasvu. (Väestöliiton www-sivut 2015.)

Pienten lasten seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus tarkoittavat ihan eri asioita kuin esimerkiksi nuorten tai aikuisten seksuaalikasvatus. Lasten seksuaalikasvatus voi olla esimerkiksi nimen antamista kehoon jokaiselle paikalle tai turvataitojen opettamista. Lapsuuden perustehtäviin kuuluvat oman kehon ymmärrys ja haltuunotto sekä tunnetaitojen käsitteleminen. Kun lasten kanssa puhutaan omasta kehosta ja tunteista käy-

tetään termiä kehotunnekasvatus. Kehotunnekasvatuksessa korostetaan ymmärrystä omasta kehosta ja itsearvostuksesta, sekä siinä vahvistetaan lapsen myönteistä minäkuvaa ja halua pitää itsestä hyvää huolta. (Väestöliiton [www-sivut](#) 2015.)

4.7 Kuka kasvattaa?

Osa ihmiseksi kasvattamista on seksuaalikasvatusta ja jokainen joka on lasten kanssa tekemisissä, on väistämättä myös seksuaalikasvattaja. Seksuaalikasvattaja välittää haluamattaan lapselle oman mallinsa naiseudesta ja mieheydestä, omat asenteensa erilaisuuden suhtautumiseen sekä omat tapansa osoittaa ihmisten välistä lämpöä tai kylmyyttä. (Cacciatore 2006, 205-206.)

Lapsi oppii ja saa tietoa seksuaalisuudesta sekä epävirallisten että virallisten lähteiden kautta. Virallista seksuaalikasvatusta annetaan esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Epävirallisella lähteellä taas tarkoitetaan kotona vanhemmilta saamaa seksuaalikasvatusta. Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa tulee olla lapsen oikeuksia ja moninaisuutta kunnioittavaa. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 46.)

Lapsen seksuaalikasvatus alkaa kotona vauvaiässä, kun lapselle opetetaan kosketuksiin, että hänen kehonsa on arvokas, esimerkiksi tarjoamalla läheisyyttä, kosketusta ja hellyyttä. Lapsi oppii näin kasvamaan seksuaalisesti ehjäksi ihmiseksi, jolle on luontevaa olla lähellä toista ihmistä ja nauttia omasta kehostaan ja läheisyydestä. Kun lapsi tuntee itsensä arvokkaaksi, hän suojaa kehoaan ja seksuaalisuuttaan, eikä alistaa tai nöyryytä muita. On erittäin tärkeää että lapselle tarjotaan turvalliset, ymmärtävät ja rakentavat puitteet kehitykselle. (Cacciatore 2006, 222–223.)

4.7.1 Seksuaalikasvattajan oma seksuaalisuus ja Lumme-malli

Lapsi pystyy aistimaan herkästi kasvattajan asennoitumisen seksiin, joten on tärkeää että seksuaalikasvattajan oma suhtautuminen seksuaalisuuteen on tasapainossa (Hovatta & Ojanlatva 1995, 8).

Lumme-mallissa kuvataan ihmisen seksuaalisuutta ja seksuaalisuuden kehitystä sekä seksuaalisuuden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. Lumme-mallin tavoitteena on pohtia omaa seksuaalisuutta ja siihen liittyviä asioita syvällisesti. Pohdinnan kautta edistetään ja vahvistetaan omaa hyvinvointia ja ammatillista osaamista. Lumme-mallia voi hyödyntää miettimällä seksuaalisuutta oman itsensä ja omien asenteidensa kautta tai esimerkiksi pohtia kulttuurisesti erilaisten ihmisten seksuaalisuutta. Varhaiskasvattaja voi käyttää Lumme-mallia oman seksuaalisuuden kohtaamiseen ja seksuaalikasvatuksessa esiintyvien ristiriitojen pohtimiseen. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2011, 5-7.)

Meillä kaikilla on seksuaalisuudesta moraalinen perusnäkemys ja keskustelemalla seksuaalisuudesta ja moraalista luomme perustan keskinäiselle ymmärrykselle ja moninaisten käsitysten kunnioittamiselle (Aigner & Centerwall 1999, 20).

4.8 Miksi seksuaalikasvatusta tulisi antaa varhaiskasvatuksessa?

”Seksuaalisuuden maailma on kohtuuttoman monenkirjava, jotta lapsi selviäisi yksin terveelle ja kestäväälle tielle. Yritysten ja erehdysten kautta tien etsiminen ehtii haavoittaa kohtuuttoman paljon. Siksi tämän päivän lapset ja nuoret tarvitsevat suunnan näyttäjäksi aikuisia, jotka uskaltavat uida vaikka vastavirtaan silloin kun he tahtovat evästä lapsiaan tasapainoiseen seksuaaliseen kasvuun” (Kinnunen 2001, 8).

Vaikka seksuaalisuus on yksi ihmisen biologisista olemuksista, on tärkeää muistaa että terve seksuaalisuus edellyttää erilaisten tietojen ja taitojen oppimista, kuten vuorovaikutustapahtumien opettelua. Mitä paremmat seksuaalisuuteen liittyvät tietotaidot ovat, sitä vähemmän syntyy ongelmia. Seksuaalikasvatus lähtee yleensä kotoa, kun lapselle annetaan ymmärrettäviä vastauksia seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin. Vastausten tukena on hyvä käyttää apuvälineinä esimerkiksi satuja tai kertomuksia. Tietojen ja taitojen ohella myös myönteinen asenne helpottaa seksuaalista selviytymistä. Päiväkodin ja esiopetuksen piirissä on kiinnostuttu yhä enemmän seksuaalikasvatuksesta. Lapsuuden aikana saadaan joko kielteinen tai myönteinen pohja tulevaisuuden seksuaalisuudelle. Päiväkodin henkilökunnan antamalla seksuaalikas-

vatuksella turvataan jokaiselle lapselle mahdollisuus myönteisen ja turvallisen tiedon saamiseen. (Hovatta & Ojanlatva 1995, 8.)

Varhaiskasvatusikäisten seksuaalikasvatuksen tulee pohjautua hyvälle itsetunnolle, ihmissuhteille, toisten ihmisten kunnioittamiselle, sekä sen tulee kehittää ymmärrystä itsemääräämisoikeudesta ja omasta kehosta. Lasten seksuaalikasvatuksessa seksuaalikasvattajan kasvatustyö ei perustu toisen ihmisen sukupuolen tai seksuaalisuuden oletuksiin. Seksuaalikasvatuksessa tulee käsitellä seksuaalioikeuksia ja kulttuurisia sekä sosiaalisia eroja. Ongelmia voi kuitenkin syntyä virallisten ja epävirallisten tahojen ristiriitojen vuoksi. Esimerkiksi lapsenoikeuksien kunnioittaminen (oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen, itsemääräämisoikeuteen ja yksityiselämän suojaan) on ristiriidassa vanhempien uskonnon vapauden ja uskonnon harjoittamisen kautta. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 46.)

4.9 Miten puhua ja suhtautua?

Kaikki ihmisen elämään liittyvät asiat puhuttavat lasta. Lapsille seksuaalisuudesta keskusteleminen tarkoittaa mm. puhetta kehosta ja itsestä huolehtimisesta, ihmisenä olemisesta, ihmissuhteista, tunteista, lisääntymisestä sekä omista oikeuksista. (Väestöliiton [www-sivut](#) 2015.)

Ikätasoisuus ja oikea-aikaisuus seksuaalikasvatuksen kannalta ovat tärkeitä asioita. Lapsen pitää saada olla lapsi ja hänen kehitysvaihettaan täytyy arvostaa. Lasta ei saa rasittaa aikuisten vastuilla tai asioilla, joita hän ei pysty vielä ymmärtämään tai jotka jopa pelottavat. Ikätasoisuudella tarkoitetaan myös sitä, että lapsi saa kehitysvaiheelleen tarpeelliset ja hyödylliset tiedot, taidot ja asenteen. (Väestöliiton [www-sivut](#) 2015.)

Seksuaalikasvatusta tulisi ohjata lapsen kunnioitus, ei tabut, kiellot tai puhumattomuus. Muuten lapsi ajattelee, että kyseessä on jotain pahaa tai sopimatonta. Seksuaalikasvattajan oma avoimuus on erittäin tärkeää, jotta voimme antaa lasten seksuaalisille kysymyksille rehellisiä ja suoria vastauksia silloin kun se on tarpeen. Seksuaalisuudesta on puhuttava myönteiseen sävyyn, koska keskustelun avulla luodaan pohja lapsen tulevalle seksuaalisuudelle. (Väestöliiton [www-sivut](#) 2015.) Kasvattajan on

rohkaistuttava puhumaan lapsille konkreettisesti ja nimetä asiat niiden oikeilla nimillä, niin ettei keskustelu muutu epämääräiseksi. On hyvä myös muistaa, että vaikka asiat tulee opettaa ja kertoa lapsille ilman ennakkoluuloja, tulee lapsen oppia samalla arkielämän normaalit rajat. Esimerkiksi, että aina ei voi sanoa tai tehdä mitä tahansa missä tahansa. Yksi seksuaalikasvatuksen lähtökohdista on, että lapsen tunteita ja elämyksiä kunnioitetaan. (Aigner & Centerwall 1999, 20–22.)

Lapsen kysymyksiä tulee kuunnella tarkkaan, jotta kasvattaja osaa vastata juuri siihen, mitä lapsi kysyy. Pienet lapset eivät ole kiinnostuneita laajoista yksityiskohtaisista vastauksista. Lapsen kysymyksiin tulisi vastata lyhyesti ja asiallisesti samantien. Lisää voi kertoa, jos lapsi itse kysyy. Useimmiten lapsia kiinnostaa vain yksi asia kerrallaan, joten lapsi on yleensä tyytyväinen saatuaan tarvitsemansa vastauksen. Liian perusteellinen valistus liian varhain ei anna tilaa lapsen omille kysymyksille tai asioiden miettimiselle. Aikuinen tulee kunnioittaa lapsen tunteita ja kuvitelmia, sekä lapselle tulee antaa aikaa kehittyä. Aikuinen ei saa tyrkyttää sellaista tietoa, mihin lapsella ei vielä ole syntynyt tiedon janoa. (Kinnunen 2001, 24.)

Seksuaalikasvatus tuottaa ongelmia useimmiten siksi, että tuskin kukaan aikuinen itse on saanut riittävää ja asiallista seksuaalikasvatusta lapsuudessa. Mallia tehdä se oikein tai hyvin ei siis ole, vaan se on opeteltava. (Cacciatore 2006, 205.)

Päiväkodin henkilökunnan tulisi päättää ja sopia etukäteen esim. kasvatuskeskustelun yhteydessä, miten lapsille puhutaan kehosta, tykkäämisistä, omista oikeuksista, sopivuus- ja turvasäännöistä, lapsen syntymästä sekä muista seksuaalisuuteen liittyvistä puheenaiheista. (Väestöliiton www-sivut 2015.) Lapset ymmärtävät nopeasti että aikuiset suhtautuvat heidän kiinnostuksensa kohteisiin ja uteliaisuuteen eri tavalla. Siksi onkin erityisen tärkeää, että kaikista säännöistä sovitaan tarkasti päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien kanssa, jotta molempien välillä vallitsisi keskinäinen yksimielisyys. (Aigner & Centerwall 1999, 41.)

Vaikka ihminen on seksuaalinen heti syntymästä alkaen, on lapsen kehitystietoa kunnioitettava. Lasta ei saa altistaa kokemuksille tai tiedolle, jotka eivät kuulu heidän ikätasoonsa. Myös aikuisten tulee vaieta seksuaalisuudesta, koska lapset eivät ymmärrä aikuisten välistä seksuaalista halua. Lapsille pitää sallia heidän omat seksuaali-

suuteen liittyvät leikit, sadut, laulut jne. (Cacciatore 2006, 223.) Jos lasta ei suojata aikuisille kuuluvilta seksuaalisilta asioilta, hän joutuu elämään rajujen, ikäkauteensa kuulumattomien seksuaalisten virikkeiden ympäröimänä ja tällöin lapsen luontainen seksuaalinen kasvu ja kiinnostus häiriintyvät. (Kinnunen 2001, 55).

4.10 Seksuaalikasvatuksen työmenetelmät

4.10.1 Seksuaalisuuden portaat

Seksuaalisuudenportaat -käsikirja on ammattilaisille tarkoitettu materiaali, joka käsittelee 11 porrasta, jossa on esitelty seksuaalisuuden kehitysvaiheet syntymästä aikuisuuteen. Kokonaisvaltainen, portaittain etenevä seksuaalikasvatusmalli on Väestöliiton ja Opetushallituksen yhteistyössä vuonna 2000 julkaisemasta opetuspaketista. (Väestöliiton www-sivut 2015.)

Seksuaalisuuden portaat on malli, jonka kautta varhaiskasvattajat voivat opettaa seksuaalisuuden kehitystä. Se opettaa lasta ymmärtämään tunnetaitoja ja ohjaa lasta ja nuorta tunnistamaan oman kehitysvaiheensa ja arvostamaan sekä kuuntelemaan omaa tunnettaan ja kokemustaan. (Cacciatoren www-sivut.)

Seksuaalisuudenportaat antavat myös tietoa varhaiskasvattajille lapsen seksuaalisesta kehityksestä ja sen vaiheista. Ihmisen seksuaalinen kehitys tapahtuu näiden erilaisten kehitysvaiheiden kautta. Seksuaalisuuden portaat kuvaavat näitä vaiheita yhdeksällä askelmalla. Jokaisella kehitysvaiheella eli portaalla on oma tehtävänsä. Alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuuden kehitysportaita ovat neljä ensimmäistä. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2010, 10.) Nämä neljä porrasta käsittelevät mm. ihastumisen tunnetta, itsensä hyväksymistä ja arvostamista, sukupuoli-eroja ja asenteita omaa sukupuolta kohtaan. (Cacciatoren www-sivut.)

4.10.2 Mitä ihmettä? Seksuaalikasvatusta 3-9-vuotiaille opas ammattilaisille

Katriina Bildjuschkin ja Susanna Ruuhilahden kirjoittama Mitä ihmettä? Seksuaalikasvatusta 3-9-vuotiaille -kirjanen, on opas ammattilaisille, aikuisille tai lapsen van-

hemmille. Kirjasen tarkoitus on helpottaa keskustelua seksuaalikasvatuksesta lasten kanssa ja tarjota tukea kasvattajan arvojen pohtimiseen, sekä seksuaalikasvatuksen arvopohjan luomiseen. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2012, 5-6.)

Kirjassa on esitelty lapsen seksuaalikasvatukseen liittyviä teemoja, kuten lapsen seksuaalisuus, varhainen vuorovaikutus, perhe, hellyys ja läheisyys, syntymä, terveys, tunteet, keho, media, väkivalta ja oikeudet. Kaikista teemoista on esitelty lukijalle alkuun tietoa, jonka jälkeen voi siirtyä tekemään teemoihin liittyviä pohdintatehtäviä. Pohdintatehtävien tarkoitus on herätellä lukijan henkilökohtaisia ajatuksia ja kokemuksia aiheesta. Tehtävät ovat aktiivisia ja lapset suorittavat tehtävät yhdessä aikuisen kanssa. Tehtäviä tehdään mm. pohtimalla, keskustelemalla, piirtämällä, askartelemalla, maalaamalla, leikkimällä ja koskettamalla. Kirjassa on annettu aikuiselle selkeät ja konkreettiset ohjeet, kuinka lasten kanssa tulisi käsitellä kyseistä aihetta. Tehtävien tarkoituksena on antaa lasten itse ihmetellä ja pohtia asioita, aikuinen puuttuu asioihin vain jos niistä keskustellaan väärin. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2012, 5-83.)

4.10.3 Kirjallisuus, sadutus ja leikin kautta oppiminen

Lapsille on suunnattu lähiaikoina koko ajan enemmän ja enemmän kirjallisuutta seksuaalikasvatukseen liittyen. Kirjallisuutta löytyy nykyään suhteellisen laajasti ja monipuolisesti. Suurimmassa osassa kirjoista asiat esitellään hienovaraisesti ikätaso huomioon ottaen. Lapsille suunnatut seksuaalisuuteen liittyvät kirjat käsittelevät mm. kehoa, tunteita ja lisääntymistä. Monipuolisesti kuvitetut kirjat ovat hyviä, sillä tällöin lapsi pystyy niitä itse selailemaan ja mielenkiinto pysyy yllä. Kun lapsi lukee seksuaalisuuteen liittyviä kirjoja, on aikuisen hyvä pysyä vierellä ja vastata tarvittaessa kysymyksiin. (Cacciatoren [www-sivut](http://www.sivut).)

Sadutus on lasten kuuntelun ja osallistavan toiminnan korostava työväline, jonka tarkoituksena on kuunnella lasta, antaen samalla läheisyyttä ja turvallisuutta. Sadutuksen tarkoituksena on, että lapsi kertoo kokemistaan asioista tarinan ja aikuinen kirjoittaa sen sanasta sanaan. Tarinan valmistuttua aikuinen lukee sen ääneen lapselle, jolloin lapsi voi muuttaa sitä vielä halutessaan. Sadutuksen avulla lapsi voi tuoda esille myös seksuaalisuuteen liittyviä asioita. (THL:n [www-sivut](http://www.sivut) 2015.)

Leikki-ikäinen lapsi leikkii usein roolileikkejä ja oppii asioita leikin kautta. Seksuaalisuutta voi opettaa lapselle monella tavalla, esimerkiksi leikin kautta. Lapselle voi leikin aikana esittää kysymyksiä seksuaalisuuteen, kehoon tai tunteisiin liittyen, esim. kuka voi halata minua, kenen haluan haalaavan minua, ketä pitäisit kädestä sekä mitä sanotaan kun ei haluta toisen koskettavan? Myös leikissä on tärkeää vahvistaa lapsen omaa minäkuvaa kannustamalla lasta erilaisissa tilanteissa ja tunteiden esille tuomisissa. Leikissä esiin nousevista kysymyksistä ja ajatuksista on hyvä keskustella jälkikäteen joko ryhmänä tai yksilöllisesti. Seksuaalisuuteen liittyvä asioita voi myös käsitellä runojen, laulujen, piirrosten tai esitysten muodossa. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2012.)

4.11 Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Suomen valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei mainita sisältökohtaisesti tai sisällöllisissä orientaatioissa paljonkaan seksuaalisen kehityksen tukemista. Kasvatuksen päämääräksi mainitaan itsenäisyyden lisääminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen. Myös sukupuolten välinen tasa-arvo nousee yhdeksi kasvatuksen arvolähtökohdaksi. Esiopetuksen opetussuunnitelman terveyden sisältöalueilla taas painotetaan tapakasvatusta niin, että lapsi ohjataan toiminnalla myönteisiin ihmissuhteisiin ja tunne-elämän terveyteen, sekä väkivallattomuuteen. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 46–47.)

Kuitenkin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan, että lapsen tietoisuus omasta kehostaan ja sen hallinnasta luo pohjaa terveelle itsetunnolle, sekä että monipuolinen ja joustava varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa lasten aistien ja koko kehon käytön tutkimisen, oivalluksien välineinä. Yllä mainitut asiat ovat kaikki hyvin yhteneviä kehotunnekasvatuksen tukemisen periaatteiden kanssa. Myös esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät tietojen, taitojen ja asenteiden tarjoamista monissa seksuaalisuuteen liittyvissä alueissa, kuten terveysosaaminen, puhtaustaidot, mielen hyvinvointi, ihmissuhteiden merkitys, ja turvataidot, sekä tunnekasvatus. Nämä kaikki asiat liittyvät lapsen seksuaalisuuden tukemiseen ja suojaami-

seen, joten seksuaalikasvatus on tavallaan sisäänkirjoitettu alustavasti jo näihin tärkeisiin ammattilaisten toimintaa ohjaaviin ohjeisiin, mutta toivottavaa on, että uusi tekeillä oleva varhaiskasvatussuunnitelma avaisi asiaa lisää. (Väestöliiton www-sivut 2015.)

4.11.1 Rauman varhaiskasvatussuunnitelma

Rauman kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa ei mainita myöskään sisällöllisesti erikseen seksuaalikasvatusta tai seksuaalisen kehityksen tukemista. Rauman varhaiskasvatuksen arvoja ovat lapsen kunnioittaminen ja lapsuuden vaaliminen, turvallisuus ja luottamuksellisuus, tasa-arvoisuus ja kasvatuskumppanuus, elämänmyönteisyys ja tulevaisuuden usko sekä lapsilähtöisyys ja työnsä osaava henkilöstö. Toivottavasti työmme antaa kattavaa tietoa seksuaalikasvatuksesta varhaiskasvatuksen ammattilaisille, jotta tulevaisuudessa myös Rauman varhaiskasvatussuunnitelmaan sisällytettäisiin ammattilaisten toimintaa ohjaaviin ohjeisiin lapsen seksuaalisuuden tukeminen ja suojaaminen. (Rauman www-sivut.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

5.1 Tausta ja tarkoitus

Päädyimme tarkastelemaan opinnäyteyössämme seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksessa, koska aihe on tällä hetkellä hyvin ajankohtainen ja se herättää paljon keskustelua, niin vanhempien kuin varhaiskasvattajienkin näkökulmasta. Aihetta koskien löytyi suhteellisen vähän luotettavaa tutkimustietoa, mutta esimerkiksi Internetissä on valtava määrä artikkeleita, joissa eri ammattiedustajat tuovat esille omia näkemyksiään siitä, minkä ikäisenä seksuaalikasvatus pitäisi aloittaa ja kenen sitä kuuluisi opettaa. Olimme opinnäytetyön alkuvaiheessa yhteyttä Rauman varhaiskasvatusjohtajaan ja esittelimme lyhyesti aiheemme sekä tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet. Varhaiskasvatusjohtaja piti aiheitamme hyvin mielenkiintoisena ja jäi innolla odot-

tamaan työmme tutkimustuloksia, näin ollen saimme helposti ja nopeasti tutkimusluvan opinnäytetyöllemme Rauman kaupungilta.

Käytimme opinnäytetyömme pohjana WHO:n asettamia seksuaalikasvatuksen standardeja ja THL:n julkaisemaa seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaa. WHO:n standardien mukaan seksuaalikasvatusta tulisi antaa jo ennen neljän vuoden ikää, koska seksuaalikasvatus auttaa kehittämään lapsen kehontuntemusta ja ymmärrystä ja samalla se vahvistaa lapsen omaehtoisuuden kehittymistä. THL eli terveyden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut näiden standardien pohjalta yhteistyössä lastenpsykiatri Raisa Cacciatoren kanssa seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman vuosille 2014–2020. Toimintaohjelman mukaan on erittäin tärkeää opettaa seksuaalikasvatusta jo varhaiskasvatusikäisille, koska seksuaalikasvatuksen kautta lapsi oppii kunnioittamaan seksuaalisuutta ja itseään. Se vahvistaa lapsen arvostusta omaa itseään kohtaan ja edistää kehon hyväksyntää, sekä lapsen luottamusta läheisyyteen. Lisäksi seksuaalikasvatus rakentaa hyvän itsetunnon ja suojaa lapsen luonnollista seksuaalisuutta.

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa on myös eritelty päiväkodin rooli seksuaalikasvatuksen näkökulmasta ja sen mukaan on erittäin tärkeää, että päiväkodissa opetetaan seksuaalikasvatusta, koska monelle lapselle koulun aloittaminen on melkoinen ”tulikaste” ja tällöin on tärkeää, että perustiedot ovat hallussa ja tietyt asiat on opittu jo päiväkodissa. Useimmiten Lapsilla nousee esiin monet tärkeät kysymykset muualla kuin kotona, ja siksi lapsen kehityksen tueksi tarvitaan myös päivähoidon ja varhaiskasvatuksen ammattilaisia, jotka puhuvat samoista asioista samalla tavalla. Jotta seksuaalikasvatus olisi tarkoituksenmukaista ja monipuolista, tarvitaan aikuisten välistä keskustelua ja sopimuksia siitä, mitä ja miten asioista kerrotaan. Toimintaohjelman tueksi tehdyn tutkimuksen mukaan selvisi, että monissa päiväkodeissa on seksuaalikasvatusta, mutta sen määrä ja sisältö vaihtelevat paljon. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että usein päiväkodin työntekijöillä ei ole työkaluja tai tietoa siitä, miten aihetta tulisi käsitellä. Hyvä seksuaalikasvattaja on sellainen, joka ottaa huomioon lapsen kehitystason ja tietää mistä puhuu ja mihin pyrkii, sekä uskaltaa puhua asioista niiden oikeilla nimillä. (THL:n [www-sivut](http://www.sivut.fi).)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on käsitellä laajasti mitä seksuaalikasvatus tarkoittaa varhaiskasvatuksessa ja miten sitä voi toteuttaa lapsen kehitystä kunnioittaen ja miksi seksuaalikasvatusta tulisi opettaa päiväkodissa. Opinnäytetyömme tueksi kartoitimme Rauman kaupungin yleisen varhaiskasvatussuunnitelman, jotta selvisi onko siihen sisällytetty seksuaalikasvatusta. Tutkimuksen teimme Rauman kaupungin päiväkotien lastentarhanopettajille sähköisen kyselylomakkeen avulla. Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää Rauman kaupungin varhaiskasvatuksen tilanne seksuaalikasvatuksen toteutumisen kannalta, niin varhaiskasvatussuunnitelman kuin konkreettisen työn kautta. Toiveenamme oli, että työmme herättäisi alan ammattilaiset tiedostamaan, kuinka tärkeä osa-alue seksuaalikasvatus on osana lastentarhanopettajan päivittäistä työtä.

Halusimme myös tuoda opinnäytetyömme kautta lisätietoa seksuaalikasvatuksesta ja sen merkityksen tärkeydestä, niin alan opiskelijoille, työntekijöille, kuin lasten vanhemmillekin.

5.2 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää kuinka hyvin Rauman kaupungin lastentarhanopettajat ohjaavat ja tukevat lapsen seksuaalista kasvua ja kehitystä käytännön työssään, esimerkiksi, käsittelemällä sukupuolirooleja ja niiden eroja, kehontunteista ja turvataitoja, sekä tunnetaitoja.

Kartoitimme alkuun Rauman kaupungin yleistä varhaiskasvatussuunnitelmaa, jonka alustavan tarkastelun mukaan, siinä ei esiinny seksuaalikasvatusta. Tutkimuksen ja sähköisen kyselyn tarkoituksena oli selvittää, toteutuuko seksuaalikasvatusta lastentarhanopettajien käytännön työssä. Tarkoituksena ja tavoitteena oli myös selvittää, mitkä seksuaalikasvatuksen osa-alueet ja työmenetelmät nousevat keskiöön.

6 KYSELYN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmentelmä

Tutkimusmenetelmänä käytimme kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Teimme sähköisen kyselylomakkeen Rauman kaupungin kaikille 18 päiväkodille ja vastauksia saimme 15. Olisimme toivoneet, että kyselymme olisi herättänyt enemmän kiinnostusta, jotta olisimme saaneet kattavamman tutkimustuloksen. Koska saimme vain 15 vastausta, on tutkimuksemme tulokset suuntaa antavia, eikä tulosten perusteella voi olettaa, että Rauman kaikissa päiväkodeissa tilanne olisi sama. Lähetimme sähköisen lomakkeen päiväkodeihin 18.5.2015 ja vastausaikaa oli tasan kaksi viikkoa.

Määrällinen tutkimusmenetelmä on tutkimustapa, jossa tarkastellaan tietoa numeerisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavia asioita ja niiden ominaisuuksia käsitellään numeroiden avulla kuvaillen. Numerotiedot tulkitaan ja selitetään sanallisesti ja kuvataan, millä tavoin eri asiat liittyvät tai eroavat toistensa suhteen. (Vilkkä 2007, 14.)

6.2 Kyselyn kohderyhmä ja aineiston keruu

Kyselymme vastaajina toimivat Rauman kaupungin päiväkodeissa työskentelevät lastentarhanopettajat sekä lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavat sosionomit. Aineiston keräsimme kirjallisuuden, aikaisempien tutkimuksien, sekä Internet-lähteiden pohjalta. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää mitä eri seksuaalikasvatuksen osa-alueita päiväkodeissa käsitellään ja mitä menetelmiä niissä käytetään.

Kyselyn toteutimme sähköisenä kyselylomakkeena, koska vastaaminen siihen on mielestämme helppoa ja nopeaa. Halusimme, että lomake on selkeä ja sen täyttäminen kävisi vaivatta. Kysymyksiä lomakkeessa oli yhteensä 10 ja kysymykset sisälsivät pääasiassa monivalintakysymyksiä. Lisäksi kahdessa kysymyksessä oli myös avoin vastaus vaihtoehto. Kyselylomake (Liite 1) toteutettiin sähköisenä lomakkeena ja se lähetettiin sähköpostissa kaikkiin Rauman 18 päiväkotiin. Kyselyssämme kysymysten muoto oli vakioitu, eli kaikilta vastaajilta kysyttiin samat asiat, samalla ta-

valla ja samassa järjestyksessä. Kysely on hyvä aineiston keräämiseen tapa silloin, kun tutkittavia on paljon ja he ovat hajallaan (Vilka 2007, 28).

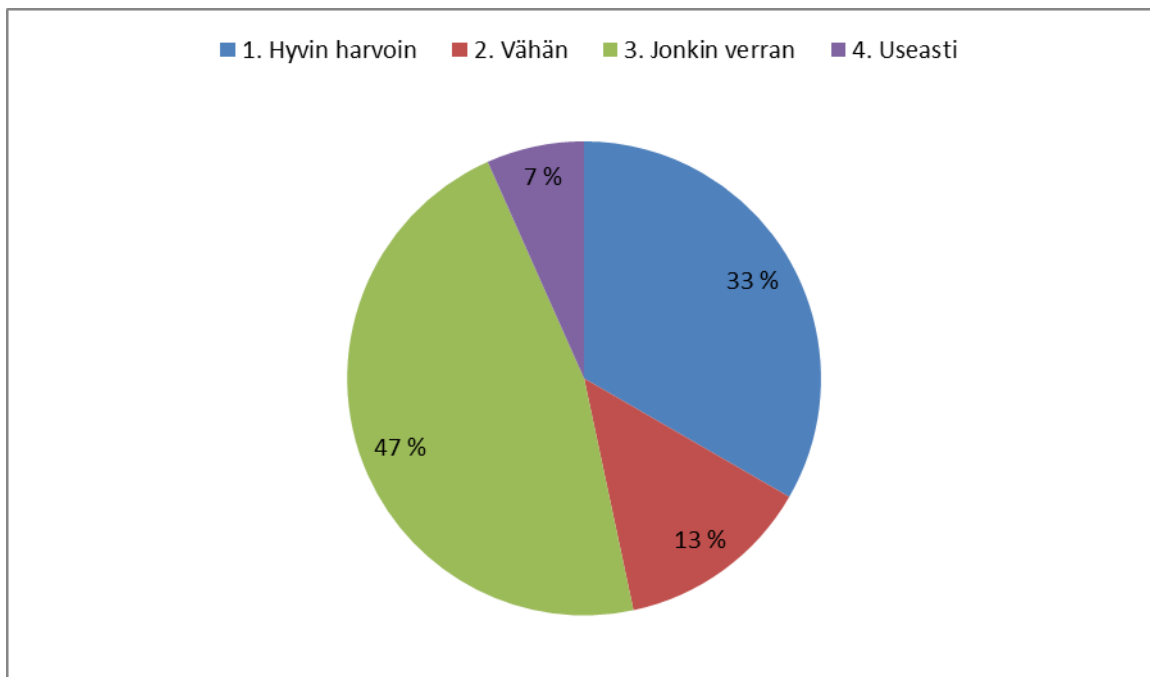
Monivalintakysymyksissä laaditaan valmiit vastausvaihtoehdot, joista vastaaja valitsee hänelle sopivimman vaihtoehdon joko rastittamalla tai ympyröimällä. Strukturoidun ja avoimen kysymyksen välimuotona voidaan käyttää myös kysymysmuotoa, jossa valmiiden vastausvaihtoehtojen jälkeen on esitetty avoin kysymys. Avoimien kysymysten avulla saadaan esiin sellaisia näkökulmia, joita tutkija ei etukäteen ole osannut ajatella (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 187–188.)

6.3 Kyselyn tulosten analysointi

Tutkimustulosten analysointi vaiheessa syötimme vastaukset google drivesta kysymys kerrallaan Exceliin, jossa pystyimme suodattamaan vastauksien määrät, esim. kuinka monta ”jonkin verran” vastauksia on 1. kysymyksessä. Suodatuksen jälkeen laskimme Excelissä jokaisen kysymyksen vastauksien prosentuaaliset luvut. Tulokset havainnoimme diagram-taulukkoina.

6.3.1 Sukupuoliroolit

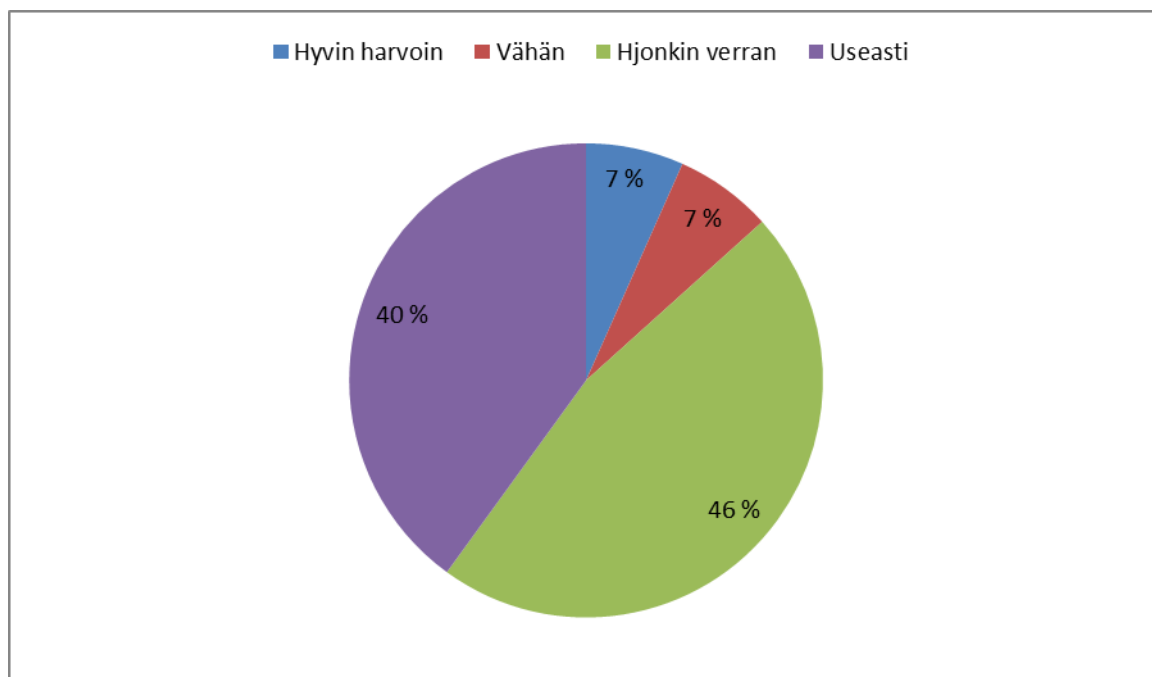
Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 33,33 % vastasi keskustelleensa päiväkodin arjessa hyvin harvoin sukupuolirooleista lasten kanssa. 13,33 % vastaajista oli keskustellut vain vähän. Lastentarhanopettajista suurin osa 46,67 % oli keskustellut jonkin verran sukupuolirooleista lasten kanssa. 6,67 % vastasi keskustelelevansa aiheesta useasti.

Kuvio 1. Oletko keskustellut lasten kanssa sukupuolirooleista?

6.3.2 Kehonosat

Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 6,67 % vastasi keskustelelevansa käytännön työssään hyvin harvoin eri kehon osista lasten kanssa ja 6,67 % kertoi keskustelelevansa aiheesta vähän. Vastanneista suurin osa 46,67 % oli keskustellut jonkin verran kehon osista ja 40 % vastasi keskustelelevansa aiheesta useasti.

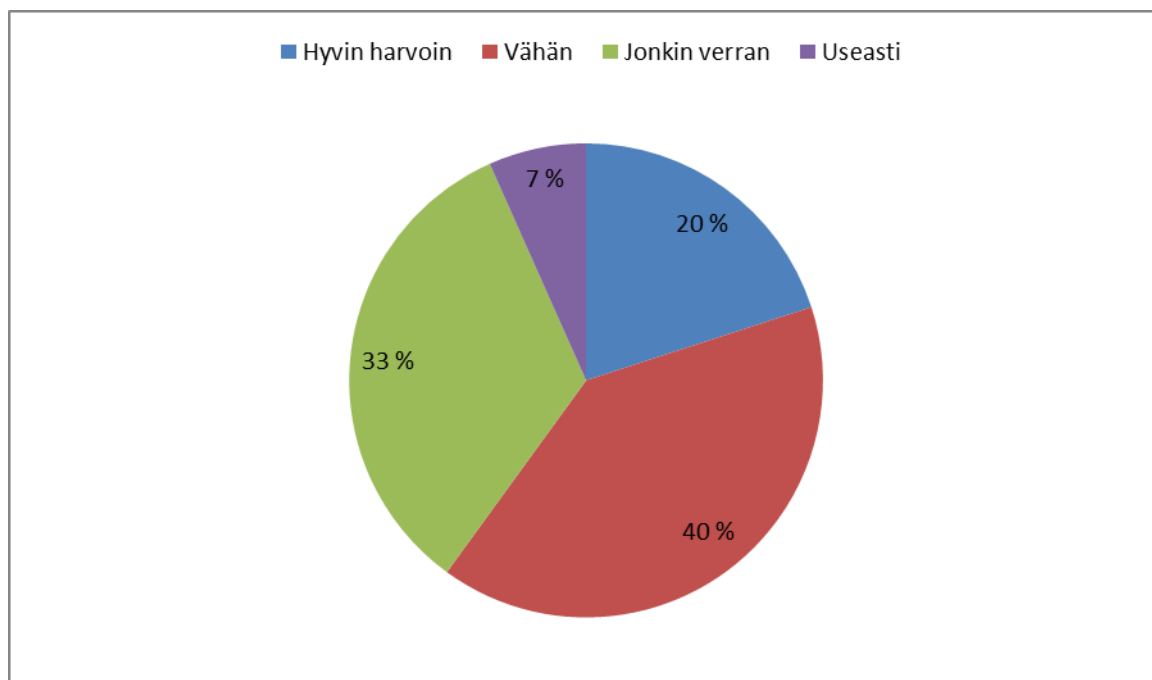
Kuvio 2. Oletko keskustellut lasten kanssa ihmisen eri kehonosista?

6.3.3 Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Useasti" tarkenna mitä kehonosia?

"Usein" vastanneista lastentarhanopettajista suurin osa kertoi keskustelelevansa lasten kanssa päivittäin eri kehonosista. Ryhmissä esimerkiksi leikitään laululeikkejä, joissa taputetaan eri kehonosia. Myös omaa kehoa piirrettäessä keskustellaan kehonosista. Vastauksista ilmeni, ettei kovinkaan moni kuitenkaan keskustele sukupuolielimistä, elleivät lapset erikseen mainitse niitä. "Pienten ryhmässä huomataan päivittäin tyttöjen ja poikien erot. Potalla usein puhellaan pippeleistä ja pimpeistä." "Kaikista kehoon kuuluvista osista. Pylly, pimpsa ja pippeli (kuuluvat sanastoon, koska sopivat lasten suuhun) on keskustelussa mm. siksi, että aika ajoin ilmenee toisten koskemisenä (jopa lyömistä) ko. kehonosiin. Näistä puhutaan myös siksi, että lapsia kovasti puhuttaa tyttöjen ja poikien ilmeinen erilaisuus. Kehonosia pohditaan yleensäkin oman itsen ja oman kehon hahmottamisen osana. Keskustellaan myös siitä, kuka määrää, mitä minun käteni tms. tekee."

6.3.4 Oman kehon oikeudet

Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 20 % vastasi käyvänsä hyvin harvoin läpi lapsen oman kehon oikeuksia. 40 % vastanneista oli käsitellyt aihetta vain vähän. Lastentarhanopettajista 33,33 % vastasi käyvänsä jonkin verran läpi oman kehon oikeuksia lasten kanssa ja 6,67 % vastasi käsittelevänsä aihetta useasti.

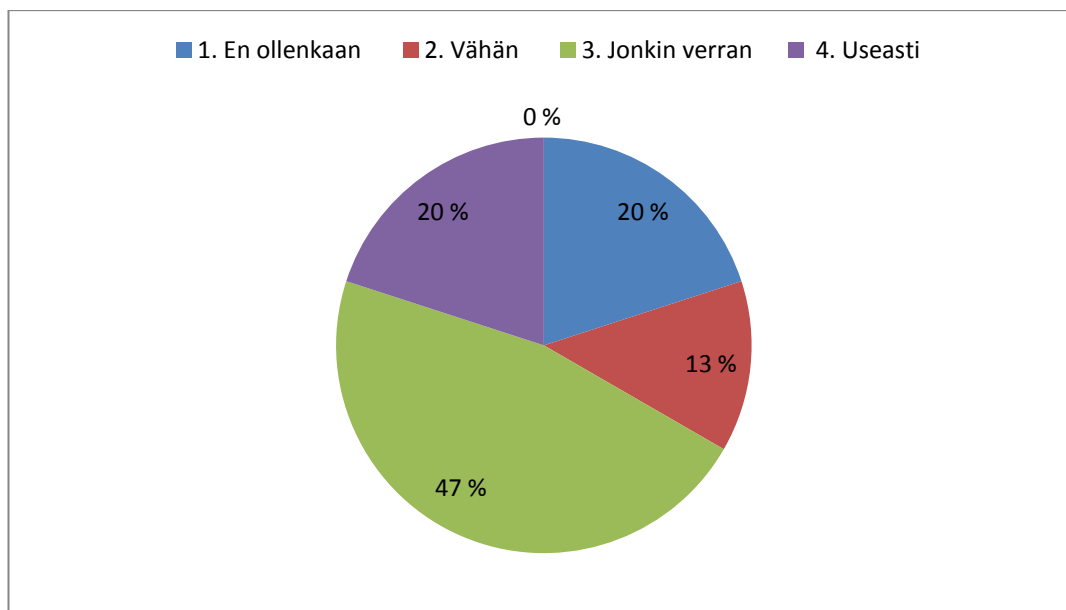

Kuvio 4. Oletko käynyt läpi lasten kanssa "oman kehon oikeuksia", mihin kehonosiin joku toinen saa ja mihin ei saa koskea?

6.3.5 Turvataidot

Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 20 % ei ollut käsitellyt käytännön työsään lasten kanssa turvataitoja lainkaan. 13 % vastaajista oli käsitellyt turvataitoja vähän ja 20 % vastaajista useasti. Suurin osa vastaajista 46,67 % oli käsitellyt työsään turvataitoja jonkin verran.

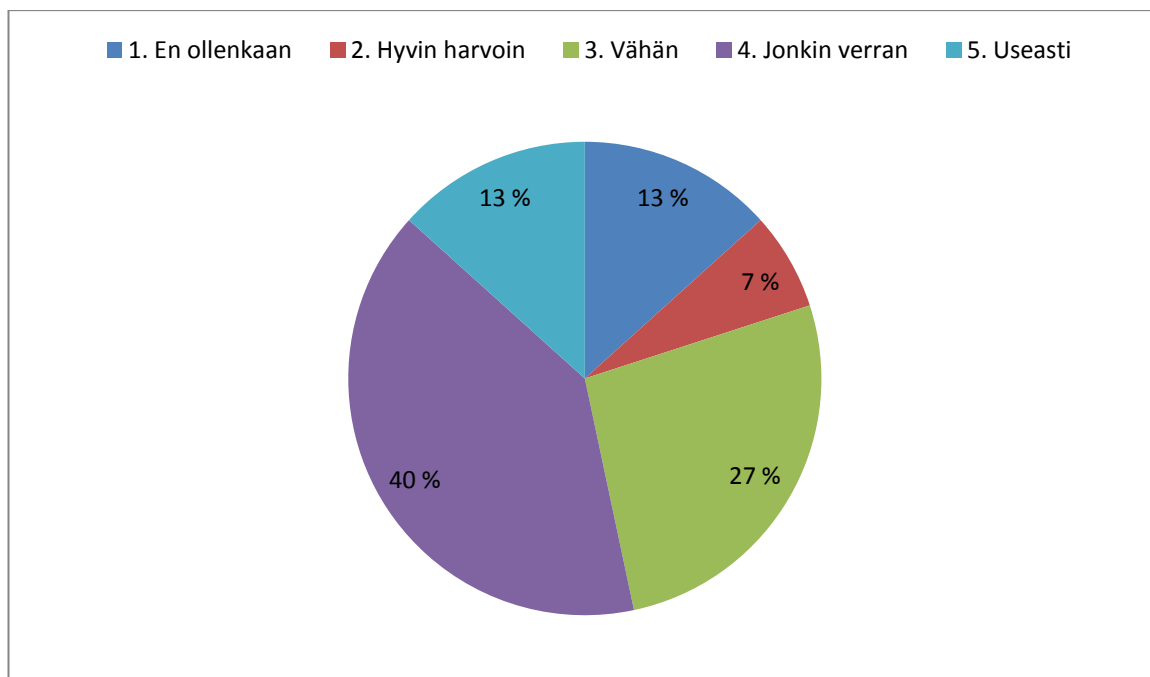

Kuvio 5. Oletko opettanut lapsille turvataitoja? Esimerkiksi, jos lapsi kokee turvattomuutta, kenen puoleen voi kääntyä?

6.3.6 Lisääntyminen

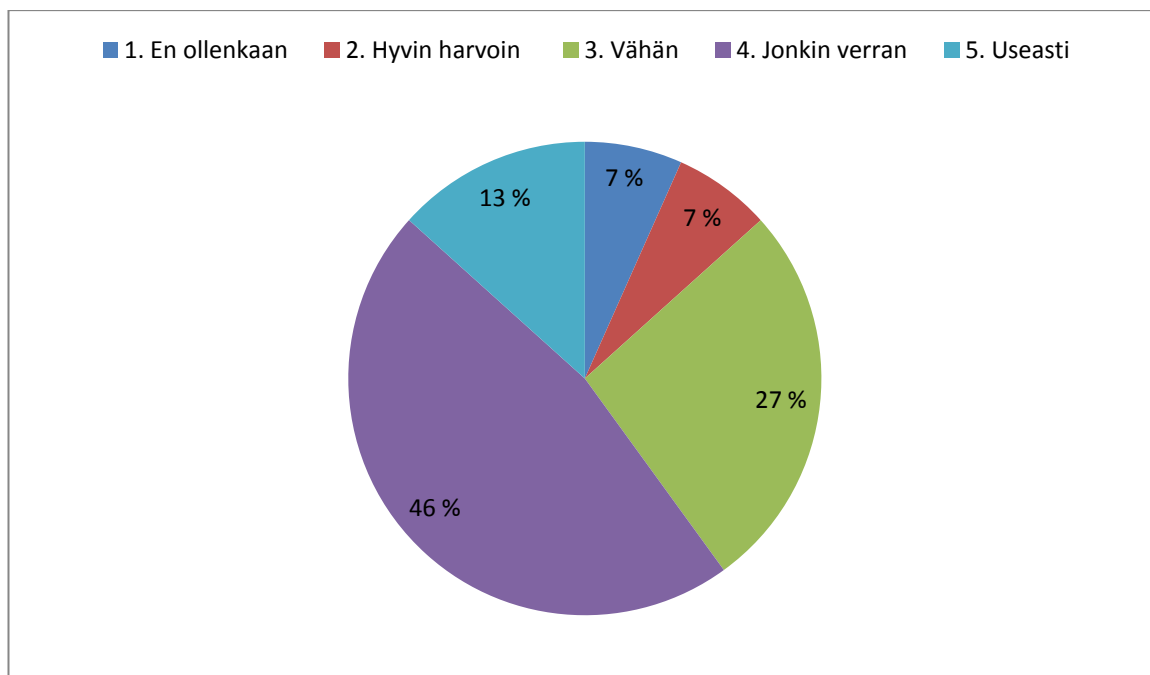
Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 13 % ei ollut käsitellyt lasten kanssa lisääntymiseen liittyviä asioita (mistä vauvat tulevat?) lainkaan. 7 % vastaajista oli käsitellyt lisääntymiseen liittyviä asioita lasten kanssa hyvin harvoin ja 13 % vastaajista taas oli käsitellyt lisääntymiseen liittyviä asioita useasti. 27 % prosenttia vastaajista oli käsitellyt lasten kanssa lisääntymiseen liittyviä asioita vähän. Suurin osa vastaajista 40 % käsitteli lasten kanssa lisääntymiseen liittyviä asioita jonkin verran.

Kuvio 6. Oletko keskustellut lasten kanssa, mistä vauvat tulevat?

6.3.7 Tunteet

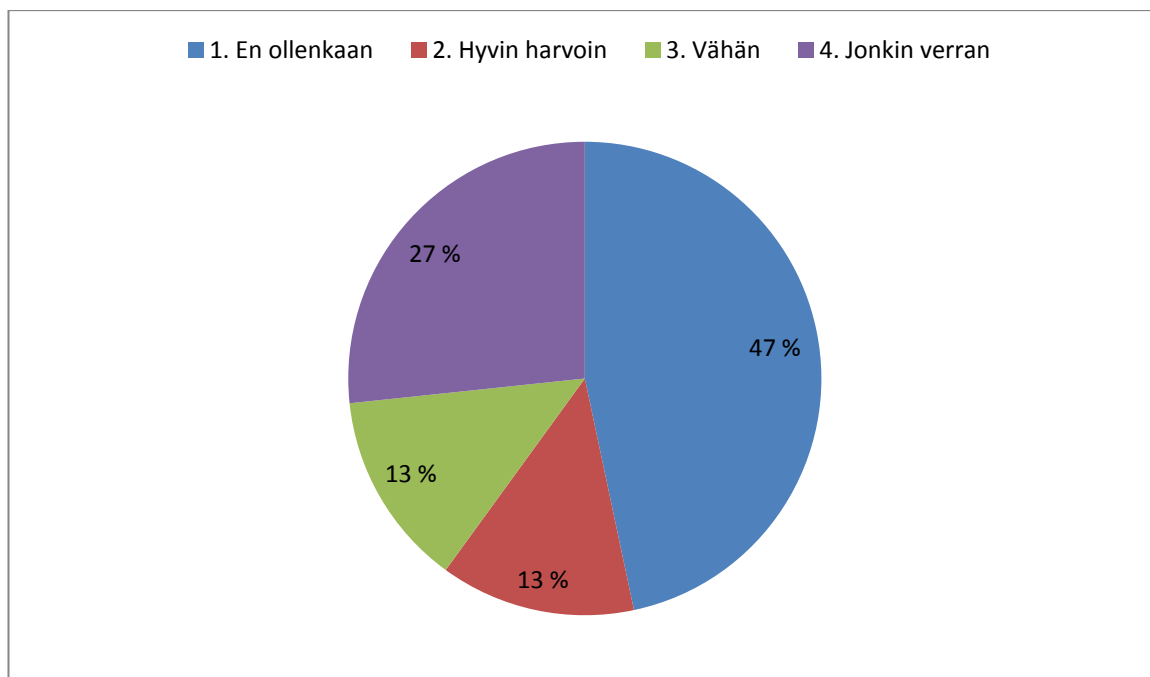
Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 7 % ei ollut keskustellut lasten kanssa ihastumisen tai rakastumisen tunteista lainkaan ja toiset 7 % prosentti vastaajista oli keskustellut kyseisistä tunteista hyvin harvoin. 27 % vastaajista oli keskustellut ihastumisen/rakastumisen tunteista vähän. 13 % vastaajista oli keskustellut kyseistä tunteista useasti ja suurin osa vastaajista 46 % oli keskustellut lasten kanssa ihastumisen/rakastumisen tunteista jonkin verran.

Kuvio 7. Oletko keskustellut lasten kanssa ihastumisen tai rakastumisen tunteista?

6.3.8 Perhemuodot

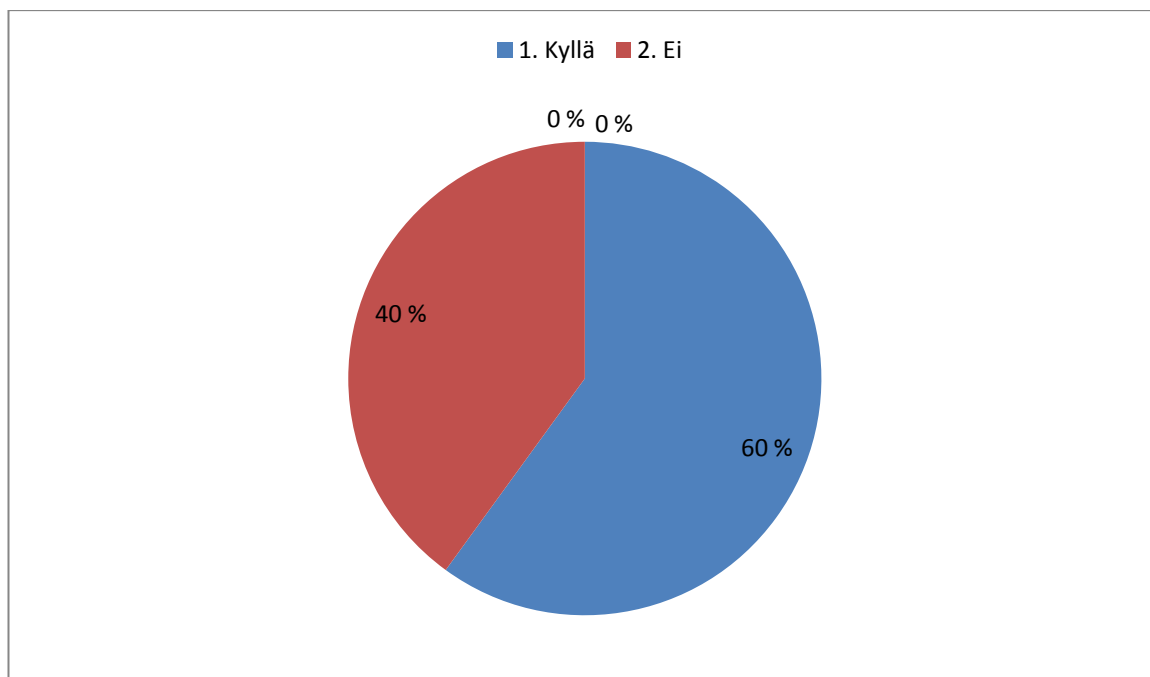
Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista suurin osa eli 47 % ei ollut käsitellyt lasten kanssa lainkaan erilaisia perhemuotoja (esim. sateenkaariperheet). 13 % vastaajista oli käsitellyt lasten kanssa perhemuotoja hyvin harvoin, ja toiset 13 % vastaajista oli käsitellyt aihetta vähän. Vastaajista 27 % oli käsitellyt lasten kanssa erilaisia perhemuotoja jonkin verran.

Kuvio 8. Oletko käynyt lasten kanssa läpi eri perhemuotoja, esimerkiksi sateenkaariperhe?

6.3.9 Tiedot ja taidot

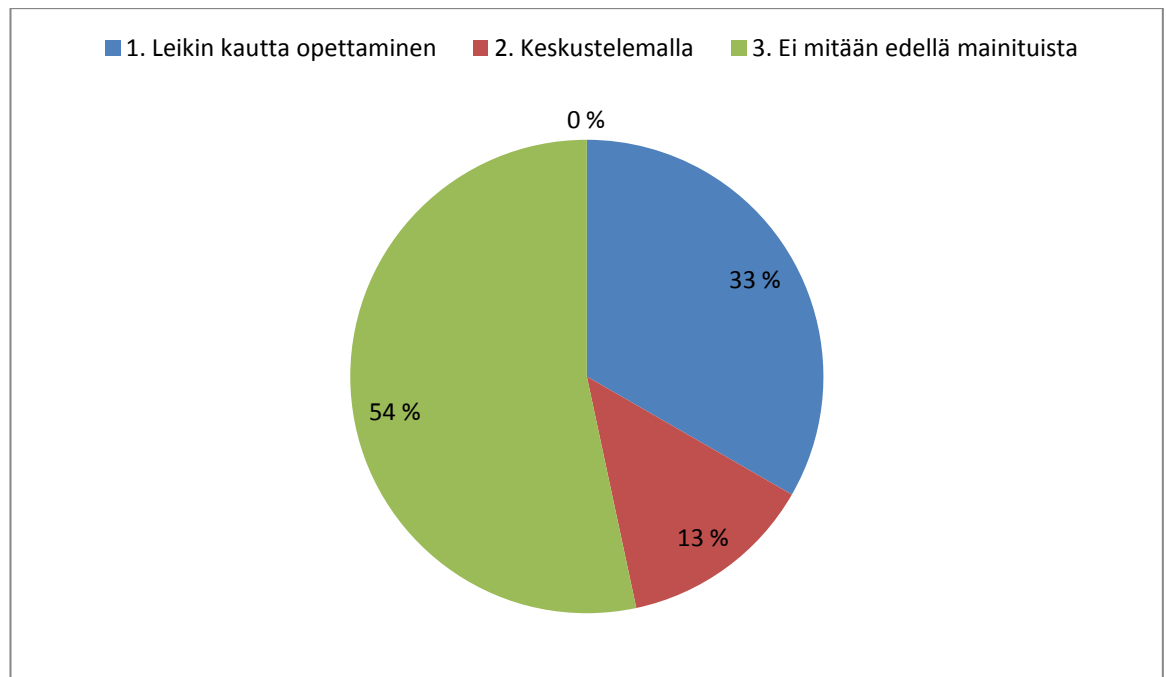
Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 60 % oli sitä mieltä, että heillä on riittävät valmiudet käsitellä työssään seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita lasten kanssa, kun taas 40 % vastaajista kokee, ettei heillä ole kyseisten asioiden käsittelyyn riittäviä valmiuksia.

Kuvio 9. Koetko, että sinulla on työssäsi riittävät valmiudet edellä mainittujen asioiden käsittelyyn?

6.3.10 Työmenetelmät

Kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista 33 % oli käyttänyt työmenetelmänä leikin kautta opettamista seksuaalikasvatukseen liittyvissä opetustilanteissa. Vastaa- jista 13 % prosenttia oli käsitellyt seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita keskustele- malla. 53 % vastaajista ei vastannut kyseiseen kysymykseen lainkaan.

Kuvio10. Oletko käyttänyt jotakin alla olevista työmenetelmistä edellä mainittujen asioiden käsittelyyn?

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Sukupuoliroolit

Suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli keskustellut lasten kanssa sukupuolirooleista jonkin verran. Toiseksi suurin osa vastaajista oli keskustellut lasten kanssa sukupuolirooleista hyvin harvoin ja kolmanneksi suurin osa vähän. Vain 1 lastentarhanopettajista oli keskustellut sukupuolirooleista lasten kanssa usein. WHO:n asettamien seksuaalikasvatuksen standardien mukaan varhaiskasvatusikäisten lasten seksuaalikasvatukseen kuuluu sukupuoliroolien ja sukupuolierojen pohdinta, koska lapset kiinnostuvat automaattisesti omasta kehostaan ja sukupuolesta, sekä sen eroista. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 47.) Myös lapsen sukupuoli-identiteetti kehittyy 2-3 vuoden iässä eli samaan aikaan kun lapsi kiinnostuu tyttöjen ja poikien fyysisistä eroista. On hyvin tärkeää, että lapsi saa tässä iässä hyväksyntää ja tukea sukupuoli-identiteetilleen, sekä että hänen sukupuolta arvostetaan ja sen ainutlaatuisuutta korostetaan. Keskustelun ja pohdinnan lisäksi olisi tärkeää, että lastentarhanopettajat tarkkailevat lasten leikin laatua, sekä opettavat heille tasa-arvokasvatusta ja sallivat erilaiset asiat. (Cacciatore 2006, 210–211.)

Vastausten perusteella lastentarhanopettajat keskustelevat lasten kanssa sukupuolirooleista, mutta eivät riittävästä. Jotta keskustelu olisi riittävä lastentarhanopettajien ja lasten välillä, tulisi suurin osa vastauksista olla enemmän kuin jonkin verran. Kuitenkaan kukaan lastentarhanopettajista ei vastannut tähän kysymykseen, että ei olisi keskustellut sukupuolirooleista lasten kanssa lainkaan, mikä on todella hyvä juttu. Vastausten perusteella on selvää, että lastentarhanopettajat joutuvat työssään väistämättä pohtimaan ja keskustelemaan lasten kanssa sukupuolirooleista ja sukupuolieroista, siksi onkin tärkeää, että lastentarhanopettajilla on riittävät tiedot ja taidot näiden asioiden käsittelyyn.

7.2 Kehonosat

Saamiemme vastausten perusteella lastentarhanopettajat keskustelevat eri kehonosista lasten kanssa melko usein. Sukupuolielimistä ei kuitenkaan juurikaan keskusteltu,

elleivät lapset itse ottaneet niitä puheeksi. Niistä olisi hyvä aika ajoin kuitenkin myös keskustella aikuistenkin aloitteesta. Lapset ovat hyvin uteliaita ja kiinnostuneita omasta ja toisten kehosta. He tarvitsevat oikeanlaista tietoa ja totuudenmukaisia nimiä eri paikoille. Lapselle on hyvä puhua kehon seksuaalisista osista samaan tapaan ja samaan aikaan kuin muistakin kehon osista. Se, mitä ja miten sanotaan, on yhteydessä siihen, miten lapset kokevat kehonsa ja itsensä ihmisenä. Kun lapselle puhutaan myönteisesti ja hyväksyvästi ihmiskehon jokaisesta osasta, sen toiminnosta sekä itsestä huolen pitämisestä ja hygieniasta, lapsi pystyy kokemaan kehonsa myönteisenä. (Väestöliiton www – sivut 2015.)

Kyselyymme vastanneista lastentarhanopettajista suurin osa oli keskustellut eri kehonosista lasten kanssa jonkin verran. Toiseksi suurin osa oli keskustellut kehonosista lasten kanssa useasti. Hyvin harvoin ja vähän keskustelevia lastentarhanopettajia oli kumpakaan vain yksi.

7.3 Kehonosista lasten kanssa usein keskustelevat

Teimme kyselyymme tarkentavat kysymyksen niille lastentarhanopettajille, jotka olivat vastanneet keskustelewansa usein eri kehonosista lasten kanssa. Halusimme tietää erikseen, mistä kehonosista kyseiset vastaajat puhuvat lasten kanssa. Saimme kuusi vastausta, jotka olivat kaikki melko samanlaisia. Kehonosat, joista vastausten perusteella keskustellaan lasten kanssa yleisimmin, ovat kädet, jalat, napa, peppu, pää, kasvot ja niiden eri osat. Harvemmin keskustellaan sukupuolielimistä tai esimerkiksi tyttöjen ja poikien eroista.

7.4 Oman kehon oikeudet

YK:n lasten oikeuksien sopimus syntyi vuonna 1989. Suomessa se on täysin sitova ja lainvoimainen sopimus. Sopimuksen määrittelyn mukaan lasten oikeudet perustuvat suojelulle ja hoivalle. Aikuisella on velvollisuus valvoa ja suojata lapsen terveyttä, kehitystä ja turvallisuutta kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. (Korteniemi-Poikela & Caciatore 2010, 161.)

Kyselyymme vastanneista lastentarhanopettajista suurin osa vastasi käyneensä läpi oman kehon oikeuksia vain vähän. Toiseksi suurin osa oli käsitellyt aiheita jonkin verran ja kolmanneksi suurin osa hyvin harvoin. Ainoastaan yksi vastanneista lastentarhanopettajista oli keskustellut lasten kanssa oman kehon oikeuksista useasti. Mielestämme on hyvin huolestuttavaa, että 40 % vastaajista oli käynyt lasten kanssa läpi oman kehon oikeuksia vain vähän. Tämä on kuitenkin todella tärkeä aihe. Jokaisen lapsen tulisi tiedostaa, että kaikilla ihmisillä on oikeus koskemattomuuteen. Se tarkoittaa sitä, että kukaan ei saa koskea kenenkään kehoon ikävällä tavalla. Ikävällä tavalla koskettaminen on sellaista, joka satuttaa ja loukkaa. Se voi tarkoittaa myös sellaista koskettamista jota ei itse haluaisi tapahtuvan vaan tekisi mieli mennä pois ja josta jälkeenpäin voi olla hyvinkin paha mieli. Lapselle tulisi kertoa, että kukaan ei saa koskea kenenkään peppuun, pimppiin tai pippeliin ilman syytä ja lapsen omaa lupaa. Jos joku alkaa koskettaa ikävältä tuntuvalta tavalla, silloin ei tarvitse olla kiltti eikä kohtelias. Jokaisella ihmisellä on oikeus sanoa ei, sekä oikeus lähteä pois pahalta tuntuvalta tilanteesta. Lapselle tulee tehdä tietoiseksi se, että jos jotakin omaa kehoa loukkaavaa tapahtuu, siitä tulee kertoa heti jollekin turvalliselle aikuiselle. Oma keho saa ja kannattaa aina suojata. (Raisa Cacciatoren [www-sivut 2015](#).)

7.5 Turvataidot

Turvataitokasvatuksen avulla lapset saavat tietoa ja oppivat taitoja, joilla he välttyvät joutumasta kiusaamisen, alistamisen, väkivallan, houkuttelun, ahdistelun ja seksuaalisen hyväksikäytön tilanteisiin. Jos lapsi kuitenkin joutuu kyseisiin tilanteisiin, heille opetetaan kuinka he voivat suojella itseään ja puolustaa rajojaan. Turvataitokasvatus on myös monipuolista lapsen ja nuoren kehityksen ja kasvun tukemista. Turvakasvatus ei opeta lapsille ainoastaan vaan tietoa ja taitoja siitä, miten toimitaan turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa, tai mitä tarkoittavat selviytymiskeinot. Turvataitokasvatus edistää myös lasten ja itsearvostusta ja itseluottamusta, sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja, lisäksi turvataitokasvatus kannustaa lapsia puhumaan vaikeista asioista. Lyhyesti ja ytimekkäästi kerrottuna turvataitokasvatuksella vahvistetaan lasten omia voimavaroja ja selviytymiskeinoja, taitoja puolustaa itseään ja pitää huolta rajoistaan. (THL:n [www-sivut 2015](#).)

Suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli opettanut lapsille turvataitoja jonkin verran. Toiseksi eniten vastauksia tuli sekä ”en ollenkaan” että ”useasti” kohtiin. Kaksi lastentarhanopettajista oli opettanut turvataitoja lapsille vähän. Mielestämme turvataitojen opettaminen lapsille on erittäin tärkeää, koska kyse on lasten turvallisuudesta ja kun nämä taidot opetetaan varhaiskasvatuksessa, taataan jokaiselle lapselle tasa-arvoiset tiedot ja taidot itsensä suojelemiseen. Mielestämme kyselyn perusteella on hälyttävää, että vain 20 % kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli opettanut turvataitoja usein, ja samat jopa 20 % lastentarhanopettajista ei ollut opettanut turvataitoja lapsille lainkaan. Kyselyn perusteella lapsille opetetaan turvataitoja, mutta ei riittävästä. Mielestämme turvataitojen opettamisessa on kyse hyvin tärkeästä osa-alueesta, joten jotta turvataitojen opettaminen olisi riittävä, tulisi suurin osa vastauksista olla enemmän kuin ”jonkin verran” ja ”en ollenkaan” vastauksia ei saisi olla ollenkaan.

7.6 Lisääntyminen

Suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli keskustellut lasten kanssa lisääntymisestä jonkin verran. Toiseksi suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli keskustellut lasten kanssa lisääntymisestä vähän ja kolmanneksi suurin osa vastaajista ei ollut keskustellut lisääntymisestä lainkaan ja toinen samansuuruinen osa vastaajista oli taas keskustellut asiasta usein. Yksi lastentarhanopettajista oli keskustellut lisääntymisestä lasten kanssa hyvin harvoin. Kun päiväkodissa keskustellaan lasten kanssa lisääntymisestä, on useimmiten lapsi aloittanut keskustelun kysymällä, ”mistä lapset tulevat?” Tärkeintä lapsen seksuaalikasvatuksessa on se, että lapsi uskaltaa avoimesti kysellä asioita turvallisilta ja luotettavilta aikuisilta lähipiirissään. Kun lastentarhanopettajat keskustelevat ja käsittelevät asioita lasten kanssa, on tärkeintä se, että totuus on asiallinen ja ikätasoinen. Lisääntymiseen liittyviin kysymyksiin voi vastata, että vauvat kasvavat äidin vatsassa ja jotta lapsi saadaan mahaan, tarvitaan siemen sekä isältä, että äidiltä. Tämä tieto on usein lapsille riittävä. WHO:n asettamien standardien mukaan, jokaiselle alle kouluikäiselle on hyvä kertoa lisääntymisestä ennen kouluikää, jotta lapsi ei jäisi isompien lasten villin vertaisvalistuksen varaan. (Väestöliiton www-sivut 2015.) Kun kyselymme vastauksia verrataan, siihen että jokaiselle lapselle tulisi olla kerrottuna lisääntymisestä ennen kouluikää, ei

lisääntymisestä kerrota vastausten perusteella riittävästi. Jotta lisääntymisestä keskusteltaisiin riittävästi, ei ”en ollenkaan” vastauksia saisi olla lainkaan. Meistä oli kuitenkin mukava huomata, että suurin osa lastentarhanopettajista oli keskustellut lisääntymisestä jonkin verran ja osa oli jopa keskustellut asiasta useasti. Tämä oli yllättävää, sillä odotimme, että suurin osa vastaajista ei olisi keskustellut lisääntymisestä lainkaan.

7.7 Tunteet

Suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli keskustellut lasten kanssa ihastumisen tai rakastumisen tunteista jonkin verran. Toiseksi suurin osa lastentarhanopettajista oli keskustellut lasten kanssa kyseisistä tunteista vähän ja kolmanneksi suurin osa taas useasti. Yksi lastentarhanopettajista oli keskustellut ihastumisen tai rakastumisen tunteista hyvin harvoin ja yksi lastentarhanopettajista ei ollut käsitellyt kyseisiä tunteita lainkaan. Lapset ystäväystyvät yleensä muiden lasten kanssa nopeasti. Tämän ikäiset lapset saattavat yhdistää usein ystävyyyden ja jostakusta pitämisen rakastamiseen. He saattavat sanoa usein rakastavansa äitiään, opettajaansa tai lemmikkiään, tällä ei yleensä ole kuitenkaan mitään tekemistä seksuaalisten tunteiden ja halujen kanssa. Se on vain lasten tapa sanoa pitävänsä kovasti jostakusta. Lapsen kanssa kannattaa puhua erityisesti tykkäämisen, ystävyyyden, ihastuksen ja rakkauden eroista. Samalla voi puhua siitä, miten näitä tunteita voi osoittaa, ja miten kavereita tulee kohdella sekä kertoa ystävyyyden pelisäännöistä. Lapsille tulisi myös kertoa että, kiintymyksen tunteet läheisiin ovat hienoja ja arvokkaita asioita, joita tulee kunnioittaa ja vaalia. Jotta jokainen lapsi ymmärtäisi ihastumisen ja rakkauden erot tulisi niistä keskustella lasten kanssa vähintään jonkin verran, mutta mielellään useasti. (Väestöliiton [www-sivut](http://www.sivut) 2015.)

Kyselyyn vastanneiden lastentarhanopettajien vastausten perusteella, myös ihastumisen ja rakastumisen tunteista keskustellaan päiväkodin arjessa lasten kanssa, mutta ei riittävästi. Jotta tunteisiin liittyvää keskustelua olisi riittävästi, ei ”en ollenkaan” ja ”hyvin harvoin” vastauksia saisi olla lainkaan.

7.8 Erilaiset perhemuodot

Suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista ei ollut käynyt lasten kanssa läpi erilaisia perhemuotoja lainkaan. Toiseksi suurin osa vastanneista lastentarhanopettajista oli käynyt lasten kanssa läpi erilaisia perhemuotoja jonkin verran. Loput vastaajista olivat käsitelleet lasten kanssa erilaisia perhemuotoja vähän tai hyvin harvoin. Tämä osa-alue oli selkeästi lastentarhanopettajille vierain, koska kyselyn mukaan suurin osa ei ollut käsitellyt lainkaan erilaisia perhemuotoja, eikä kukaan vastaajista ollut keskustellut lasten kanssa erilaisista perhemuodoista ”usein”. Erilaisista perhemuodoista, kuten sateenkaari perheistä on hyvä keskustella lasten kanssa, koska lapset puhuvat perheistään jatkuvasti ja jokaiselle lapselle oma perhe on aina tavallinen, vaikka vanhemmat kuuluisivat mihin vähemmistöön tahansa. Muiden perheet sen sijaan ovat lapsille loputtoman mielenkiinnon kohde, ja tästä syystä lapset saattavat joutua kiistoihin erilaisista perhetilanteista (”ei sulla voi olla kahta äitiä”). Tällöin kasvattajien on syytä ottaa osaa keskusteluun. Jokaisen lapsen perheet tulisi olla luonteva osa päivähoidon arkea, ja jos joku lapsi kuuluu sateenkaariperheeseen, on tärkeää että hänenkin perheestään puhutaan samoin kuin muidenkin perheistä. Perheistä puhuminen ylipäätään on luontevaa kaiken ikäisten lasten kanssa. (Sateenkaariperheen [www-sivut](http://www.sateenkaariperhe.fi).)

Kyselyyn vastanneiden lastentarhanopettajien mukaan yli puolet on keskustellut lasten kanssa erilaisista perhemuodoista vähintään hyvin harvoin ja loput vastaajista eivät ole keskustelleet asiaan liittyvistä asioista lainkaan. Tuloksista selviää, että lastentarhanopettajat keskustelevat lasten kanssa erilaisista perhemuodoista, mutta eivät riittävästi. Jotta perhemuodoista keskusteltaisiin riittävästi, ei ”en ollenkaan” vastauksia saisi olla lainkaan.

7.9 Omat valmiudet

Suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista (60 %) oli sitä mieltä, että heillä on riittävät valmiudet eli tietotaidot käsitellä lasten kanssa aikaisemmissa kysymyksissä esiintyviä seksuaalikasvatukseen liittyviä asioista, kuten sukupuolirooleja ja niiden eroja, lisääntymistä, tunteita, turvataitoja, sekä anatomiaa. Loput (40 %)

kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli sitä mieltä, että heillä ei ole riittäviä valmiuksia käsitellä edellä mainittuja asioita lasten kanssa. Mielestämme oli yllättävää, että jopa 60 % prosenttia lastentarhanopettajista oli sitä mieltä, että heillä on riittävät valmiudet käsitellä edellä mainittuja seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita, mutta silti seksuaalikasvatusta ei anneta riittävästi. Jotta jokainen lapsi saisi asianmukaista ja kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta, täytyy lastentarhanopettajilla olla perustiedot ja taidot hallussa, sekä osaaminen ja toiminta hallussa. On myös tärkeää, että päiväkodeissa on yhtenäinen malli seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Jos lastentarhanopettaja kokee, että hänellä ei ole riittäviä valmiuksia antaa monipuolista seksuaalikasvatusta, tulisi hänelle järjestää työnantajan toimesta koulutusta, seksuaalikasvatuksesta löytyy myös monipuolista ja asiantuntevaa kirjallisuutta ja materiaalia, esim. Internetistä tai kirjastosta.

7.10 Työmenetelmät

Suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista, ei vastannut kysymykseen lainkaan. Itse epäilemme, että kysymyksessä oli joko ennestään tuntemattomia työmenetelmiä tai sitten kyseiset vastaajat, eivät olleet käyttäneet mitään kysymyksessä esitetyistä työmenetelmistä seksuaalikasvatukseen liittyvien asioiden käsittelyssä. Toki kukaan näistä vastaajista, ei myöskään vastannut avoimeen kysymykseen, jossa kysyttiin onko vastaaja käyttänyt jotain muuta työmenetelmää, mitä ei mainittu kysymyksessä. Toiseksi suurin osa kyselyyn vastanneista lastentarhanopettajista oli käyttänyt seksuaalikasvatuksen tukena leikin kautta opettamista ja loput vastaajista oli käyttänyt työmenetelmänä keskustelua. Olimme hyvin yllättyneitä, että kyselyyn vastanneet lastentarhanopettajat olivat käyttäneet työssään vain kahta kysymyksessä mainittua työmenetelmää. Tästä voimme päätellä, että luultavasti kyselyyn vastanneet lastentarhanopettajat eivät ole tutustuneet erilaisiin työmenetelmiin, joiden avulla seksuaalikasvatusta voi opettaa lapsille. Keskustelun ja leikin opettamisen lisäksi on paljon muitakin työmenetelmiä joita voi käyttää seksuaalikasvatuksen opettamisen tukena, kuten seksuaalisuuden portaot -käsikirja ja mitä ihmettä? seksuaalikasvatusta 3-9-vuotiaille – kirjanen.

8 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyön tekemisen tammikuussa 2015 ja päädyimme kvantitatiiviseen tutkimusmenetelmään, koska halusimme saada mahdollisimman kattavan kuvan seksuaalikasvatuksen toetutumisesta Rauman varhaiskasvatuksessa. Toiveenamme oli, että enemmän kuin puolet Rauman lastentarhanopettajista olisi vastannut kyselyymme, ja tällöin vastauksia olisi pitänyt tulla karkeasti laskettuna vähintään 35, mutta loppujen lopuksi saimme vain 15 vastausta. Vastausten vähäiseen määrään voi vaikuttaa se, että lähetimme kyselyn päiväkodeihin toukokuussa, mikä on kiireisintä aikaa, koska toukokuussa päiväkodeissa tehdään valinnat syksyn paikoista ja päätetään työntekijöiden kesälomista jne. Lisäksi sähköpostimme meni jokaisen päiväkodin johtajalle, jolloin johtajan vastuulle jäi tiedottaa kyselystä oman päiväkotinsa lastentarhanopettajille, ja voi olla että kaikki johtajat eivät jostain syystä muistaneet/ehdineet tiedottaa lastentarhanopettajia kyselystä. Päätimme, että kyselyn vastausaika on kaksi viikkoa ja mielestämme se oli sopiva aika. Kun vastausaikaa oli jäljellä viikko, lähetimme vielä muistutuksen kaikkiin päiväkodeihin kyselystä. Halusimme tehdä kyselylomakkeen mahdollisimman helpoksi, nopeaksi ja vaivattomaksi, joten valitsimme sähköisen lomakkeen. Sähköisen lomakkeen toteutimme google drive -ohjelmalla, ja se aiheuttikin aluksi hieman päänvaivaa, koska emme olleet sitä aikaisemmin käyttäneet ja jouduimme opettelemaan kaiken alusta alkaen. Opimme kuitenkin suhteellisen nopeasti kyseisen ohjelman ja saimme kyselyn tehtyä aikataulun mukaisesti. Kyselymme kysymykset pohjautuivat WHO:n asettamiin seksuaalikasvatuksen standardeihin ja THL:n edistä, ehkäise, vaikuta -seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaan 2014–2020. Molemmissa teoksissa on lueteltu tarkasti, mitkä ovat varhaiskasvatuksen tavoitteet seksuaalikasvatuksen näkökulmasta ja miten niihin tulisi pyrkiä. Siksi kyseisten standardien pohjalta oli helppo tehdä kysymykset kyselyymme. Halusimme myös käsitellä opinnäytetyömme teoriaosuudessa kysymyksiin liittyviä aihealueita monipuolisesti, jotta jokainen tutkimukseen osallistunut tai opinnäytetyömme lukija ymmärtäisi miksi valitsimme tietyt kysymykset ja osa-alueet tutkimukseen ja työhömmme.

Analysointi vaiheessa päätimme, että siirrämme vastaukset suoraan Exceliin ja suodatimme sitä kautta vastausten määrät ja muutimme ne prosenteiksi. Tämä osuus

meni mielestämme helposti, koska kyselyyn vastasi vähemmän lastentarhanopettajia, mitä alkuun odotimme. Tutkimustulokset halusimme esitellä mahdollisimman selkeästi, joten otimme käyttöön tekstin lisäksi diagrammi-kaavion. Johtopäätöksiä tehdessä halusimme vielä selkiyttää lukijalle, mitä kussakin kysymyksessä tarkoitimme ja miten vastauksien tulokset olisi pitänyt jakautua, jotta seksuaalikasvatuksen toteutuminen olisi ollut riittävää. Johtopäätösten pohjalta voimme päätellä yleisesti, että seksuaalikasvatusta toteutuu Rauman varhaiskasvatuksessa, mutta ei riittävästi. Tekemämme johtopäätökset eivät kuitenkaan suoraan osoita, että seksuaalikasvatus olisi kaikissa Rauman päiväkodeissa riittämätöntä. Perusteluina tähän on se, että johtopäätökset ovat meidän omia päätelmiä tutkimustuloksista ja lisäksi vastaajien määrä oli alhainen. Toivomme, että tämän opinnäytetyön pohjalta seksuaalikasvatus, lapsen seksuaalisuuden tukeminen ja suojaaminen sisällytettäisiin Rauman yleiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdeksi toimintaohjeeksi. Jotta seksuaalikasvatus tavoittaisi jokaisen päiväkodin tasa-puolisesti, tulisi lastentarhanopettajia kouluttaa ja tiedottaa seksuaalikasvatuksen tärkeydestä. Toivomme myös, että päiväkodit kehittäisivät tulosten pohjalta omaa toimintaansa. Kokonaisuudessaan tutkimuksemme onnistui kuitenkin mielestämme hyvin, vaikka saimmekin odotettua vähemmän vastauksia, tulokset antoivat kuitenkin mielestämme selkeän kuvan siitä, miten seksuaalikasvatus toteutuu Rauman kaupungin lastentarhanopettajan käytännön työssä ja päiväkotien arjessa. Olemme hyvin tyytyväisiä aihevalintaamme, koska opimme työtä tehdessämme itse seksuaalikasvatuksesta todella paljon ja aiheesta on tehty aikaisemmin hyvin vähän tutkimuksia, vaikka se on tällä hetkellä hyvin ajankohtainen aihe ja se puhuttaa niin vanhempia kuin kasvattajiaakin ympäri maailman.

Opinnäytetyömme aihe oli mielestämme onnistunut valinta, koska saimme todella paljon hyödyllistä tietoa lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta. Sosionomin opinnoissamme emme ole saaneet kyseisestä aiheesta juurikaan tietoa, vaikka aihe on mielestämme hyvin tärkeä. Etenkin meille, lapsiin – ja nuoriin erikoistuneille opiskelijoille, lasten seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus olisi mielestämme todella hyödyllinen kurssi osana opintoja. Myös yliopiston lastentarhanopettajan opintoihin olisi hyvä sisällyttää osioita tutkimastamme aiheesta. Ilman riittävää tietoutta lasten seksuaalisuudesta, työelämässä saattaa tulla eteen hämmentäviä tilanteita jos lapsi esimerkiksi piirtelee alastomia ihmisiä, on kiinnostunut omista ja toisten sukupuolielimistä tai hyväilee itseään.

On todella tärkeää myös tietää, mitä eri ikävaiheissa tapahtuu lapsen seksuaalisessa kehityksessä. Tämän vuoksi erittelimme hyvin tarkasti mitä tapahtuu lapsen seksuaalisessa kehityksessä hänen ensimmäisen elinvuoden aikana, 1-3 – vuotiaana ja 3-6 – vuotiaana. Toivomme, että työmme lukijat saavat näin kattavan käsityksen siitä, mitä kaikkea kuuluu lapsen seksuaaliseen kehitykseen. Olemme käyttäneet opinnäytetyössämme hyvin selkeää kieltä ja laatineet siitä helppolukuisen. Toteutimme opinnäytetyön parityönä, koska koimme, että seksuaalikasvatus on aiheena hyvin laaja ja sen lisäksi aihe oli alun perin molemmille hyvin vieras, joten pelkästään siihen tutustuminen ja perehtyminen veivät paljon aikaa. Tavoitteenamme oli tuoda monipuolisesti esille seksuaalikasvatuksen näkökulmia niin teorian kuin tutkimuksen näkökulmasta. Suuren työmäärän vuoksi parityön tekeminen oli mielestämme perusteltua. Saimme myös mielestämme opinnäytetyöstämme monipuolisemman kahden eri tekijän voimin, koska toimme työhön kaksi eri näkökulmaa. Opinnäytetyöskentelyssä ensiarvoisen tärkeää oli työn tasapuolinen jakaminen. Koimme, että parityöskentely oli oikea ratkaisu opinnäytetyömme kannalta. Opinnäytetyömme jakautui meidän välillä niin, että Katariina keskittyi työn teoriaosuudessa enemmän lapsen seksuaalisuuteen ja sen kehitykseen sekä seksuaaliterveyteen ja oikeuksiin, kun taas Krista keskittyi seksuaalikasvatuksen kokonaisvaltaiseen toteutumiseen, työmenetelmiin ja käsitteisiin. Laadimme yhdessä tutkimuksen sähköisen lomakkeen ja johtopäätökset sekä pohdinnan. Tutkimuksen analysoinnin jaoimme puoliksi niin, että Katariina toteutti kysymysten 1-4 analysoinnin ja Krista 5-10 kysymysten analysoinnin.

Opinnäytetyö oli prosessina melko haasteellinen, mutta olemme tyytyväisiä lopputulokseen. Pidimme alusta alkaen tärkeänä sitä, että oppisimme aiheesta itse mahdollisimman paljon ja tämä myös toteutui. Mielestämme työmme antaa kattavan kuvan lapsen seksuaalisuudesta ja sen kehityksestä. Toivomme, että työmme lukijat löytävät siitä tarpeellista ja kaipaamaansa tietoa.

9 LÄHTEET

Aigner, G. & Centerwall, E. 1999. Lapset ja seksuaalisuus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Bildjuschkin K. & Ruuhilahti S. 2008. Seksiä vaatteet päällä. Vammala: Tammi.

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S 2012. Mitä ihmettä? Seksuaalikasvatusta 3-9-vuotiaille Opas ammattilaisille. Viitattu 8.9.2015. <http://www.nektaria.fi/site/wp-content/uploads/downloads/2012/09/Mitä-ihmettä.pdf>

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2011. Lumme-malli, voimaa seksuaaliseen kasvuun. Viitattu 10.10.2015.

https://moodle.amk.fi/pluginfile.php/1521/mod_resource/content/9/Lumme_Malli.pdf

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2012. Lasten ja nuorten seksuaalikasvatus vanhemmuuden näkökulmasta. Viitattu 10.9.2015.

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00956

Cacciatore R. & Korteniemi-Poikela E. 2000. Vauvasta naperoksi: pienten lasten seksuaaliterveydestä. Väestöliitto.

Cacciatore, R. 2006. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa Apter, A., Väisälä, L., Kaimola, K. (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Cacciatore. R. Miten osaisi antaa seksuaalikasvatusta? Viitattu 10.10.2015.

<http://www.raisacacciatore.fi/79>>.

Cacciatore. R. Seksuaalisuuden portaat. Viitattu 9.9.2015.

<http://www.raisacacciatore.fi/136>

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita.

Helsinki: Kustannus osakeyhtiö Tammi.

Hovatta, O. & Ojanlatva, A. 1995. Seksuaalisuus kuuluu elämään, opetukseen ja työhön. Teoksessa Hovatta, O., Ojanlatva, A., Pelkonen, R. & Salmimies, P. (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

HUS:sin www-sivut. 2015. Viitattu 2.10.2015.

http://www.hus.fi/sairaanhoito/lastensairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/seksuaalinen_kehitys/Sivut/default.aspx

Kinnunen, S. 2001. Tytöt, pojat ja seksi. Kuinka tuen lapsen seksuaalista kasvua. Hämeenlinna: Painopaikka Karisto Oy.

Kontula, O. 2009. Between sexual desire and reality. The evolution of Sex in Finland. Väestöliitto. Vammala: Kirjapaino Oy

Kontula, O. & Lottes, L. 2000. Seksuaaliterveys Suomessa. Tammi.

Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. 2014. Edistä, Ehkäise, Vaikuta – seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Maailman terveysjärjestö WHO. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Viitattu 11.9.2015. www.bzga-whocc.de/pdf.php?id=03e70bf48f92ddfe60b2467093706f99

Mäenpää, J. & Siimes, M.A. 1995. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa Hovatta, O., Ojanlatva, A., Pelkonen, R. & Salmimies, P. (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Raisa Cacciatore. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin: opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.

Rauman kaupungin www-sivut. Viitattu 1.10.2015.

http://www.rauma.fi/sites/default/files/atoms/files/vasu_lapsi_kasvun_polulla_raumalla.pdf

Sateenkaariperheen www-sivut. Viitattu 20.10.2015.

<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=220>

THL:n www-sivut. 2015. Sadutus. Viitattu 5.9.2015.

<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/sadutus>

THL:n www-sivut 2015. Turvataidot. Viitattu 20.10.2015.

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/turvataitokasvatus

THL:n www-sivut. Viitattu 14.10.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/seksuaalikasvatus-elamankulussa>

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Väestöliiton www – sivut. 2015. Viitattu 29.9.2015. <http://www.vaestoliitto.fi>

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/miksi-seksuaalikasvattaa-alle-ko/

Väestöliiton www-sivut 2015. Viitattu 10.10.2015.

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/mita-se-on/

Väestöliiton www-sivut 2015. Viitattu 11.10.2015.

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/ikatasoinen-seksuaalikasvatus/seksuaalisuuden-portaat/

Väestöliiton www-sivut 2015. Viitattu 9.10.2015

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/mihin-sivustomme-perustuu/varhaiskasvatus-ja-esiopetussuun/

Väestöliiton www-sivut 2015. Viitattu 9.10.2015.

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa

1. Oletko keskustellut lasten kanssa sukupuolirooleista?

- ☐ Useasti
- ☐ Jonkin verran
- ☐ Vähän
- ☐ Hyvin harvoin
- ☐ En ollenkaan
- ☐

2. Oletko keskustellut lasten kanssa ihmisen eri kehonosista?

- ☐ Useasti
- ☐ Jonkin verran
- ☐ Vähän
- ☐ Hyvin harvoin
- ☐ En ollenkaan

3. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Useasti" tarkenna mitä kehonosia?

4. Oletko käynyt läpi lasten kanssa "oman kehon oikeuksia", mihin kehonosiin joku toinen saa ja mihin ei saa koskea?

- ☐ Useasti
- ☐ Jonkin verran
- ☐ Vähän
- ☐ Hyvin harvoin
- ☐ En ollenkaan

6. Oletko keskustellut lasten kanssa, mistä vauvat tulevat?

- ☐ Useasti
- ☐ Jonkin verran
- ☐ Vähän
- ☐ Hyvin harvoin
- ☐ En ollenkaan

5. Oletko opettanut lapsille turvataitoja? Esimerkiksi, jos lapsi kokee turvattomuutta, kenen puoleen voi kääntyä?

- ☐ Useasti
- ☐ Jonkin verran
- ☐ Vähän
- ☐ Hyvin harvoin
- ☐ En ollenkaan

8. Oletko käynyt lasten kanssa läpi eri perhemuotoja, esimerkiksi sateenkaariperhe?

- ☐ Useasti
- ☐ Jonkin verran
- ☐ Vähän
- ☐ Hyvin harvoin
- ☐ En ollenkaan

7. Oletko keskustellut lasten kanssa ihastumisen tai rakastumisen tunteista?

- ☐ Useasti
- ☐ Jonkin verran
- ☐ Vähän

- ☐ Hyvin harvoin
- ☐ En ollenkaan

9. Koetko, että sinulla on työssäsi riittävät valmiudet edellä mainittujen asioiden käsittelyyn?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

10. Oletko käyttänyt jotakin alla olevista työmenetelmistä edellä mainittujen asioiden käsittelyyn?

- ☐ Seksuaalisuuden portaat
- ☐ Lumme-malli
- ☐ Mitä ihmettä 3-9-vuotiaille kirjanen
- ☐ Leikin kautta opettaminen